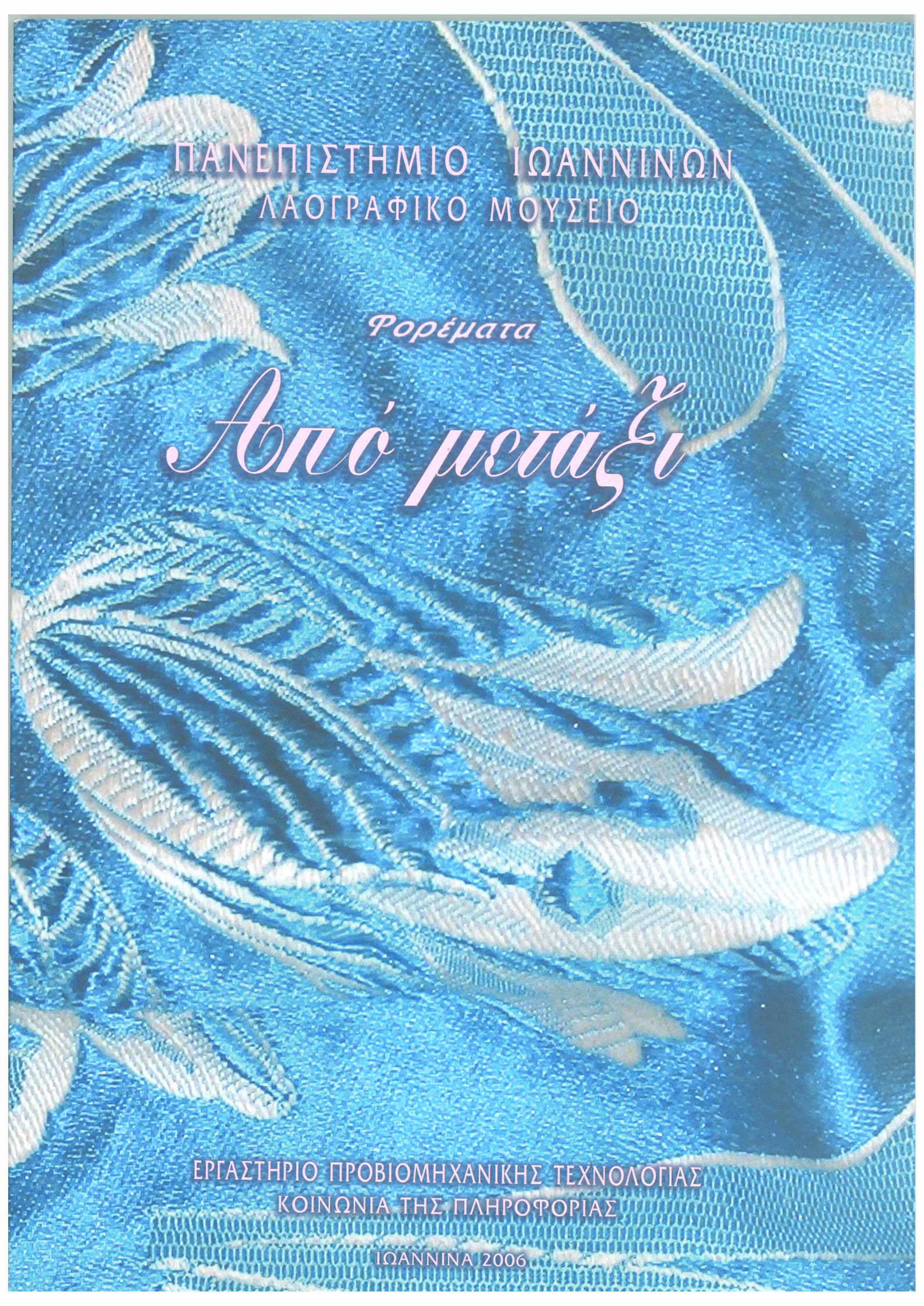

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Φορέματα

Από μετάξι

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Στερεοσκοπική ανάλυση των μεταξωτών υφασμάτων της γυναικείας ενδυμασίας Μετσόβου του Πανεπιστημιακού Μουσείου και Αρχείου.

ΣΤΕΡΕΟΣΚΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η στερεοσκοπική ανάλυση μεταξωτών υφασμάτων της γυναικείας ενδυμασίας του Πανεπιστημιακού Μουσείου και Αρχείου εντάσσεται στην ερευνητική προσπάθεια αναζήτησης της συνολικής ιστορίας των αντικειμένων και των πληθυσμών της παραδοσιακής κοινωνίας. Δομικά στοιχεία της ιστορικής πραγματικότητας, ωστόσο αναλωμένα σύμβολα προσεγγίσεων του παρελθόντος, επιζητούν εξηγήσεις και ερμηνείες που αποκαλύπτουν με τα νέα εργαλεία της έρευνας και στοιχειοθετούν νέες πτυχές της ιστορικής τους ζωής.

Η στερεοσκοπική ανάλυση των υφασμάτων οδηγεί σε μια νέα αξιολόγηση, ιστορική και αισθητική των υφασμάτων αλλά και στη συγκρότηση της τυπολογίας τους που συνδέεται με τα εργαστήρια προέλευσης, με τα δίκτυα του εμπορίου και με τις τοπικές προτιμήσεις. Με τη διείσδυση στη δομή της ύφανσης, την απεικόνιση και την απόδοση της τεχνικής, η στερεοσκοπική ανάλυση κατατάσσει τα υφάσματα κατά την τυπολογία της τεχνικής, για την ακριβή ή την κατά προσέγγιση χρονολόγηση του υφάσματος, δίνει την ευχέρεια προσδιορισμού του εργαστηρίου της παραγωγής ή της βιομηχανίας της προέλευσης και διατυπώνει την καταγωγή της διακόσμησης και τους τρόπους ενσωμάτωσης των πολιτισμικών στοιχείων στην ιεραρχία των κοινωνικών αξιών.

Τα αποτελέσματα της στερεοσκοπικής ανάλυσης των μεταξωτών υφασμάτων συμβάλλουν στον προσανατολισμό της ανθρωπολογικής-ιστορικής έρευνας προς τη σύσταση της ιστορίας των υφασμάτων που θα αναδεικνύει τη σημασία τους ως ιστορικών πηγών, σημαντικών για την τοπική ιστορία, για τα δίκτυα της επικοινωνίας και τις μετακινήσεις, τις εγκαταστάσεις των πληθυσμών, για τον κόσμο της εργασίας και το κόσμο του εμπορίου, όπως και για το ρόλο τους στην οικονομική ανάπτυξη, στη διαμόρφωση της κοινωνικής ιεραρχίας και της κοινωνικής κινητικότητας, των νοοτροπιών που αποτυπώθηκαν στην ενδυματολογική συμπεριφορά.

Η ΔΩΡΕΑ

Η Δωρεά της κληρονομημένης οικοσκευής της μετσοβίτικης οικογένειας Ιωάννου Τσανάκα προς το Πανεπιστημιακό Μουσείο και Αρχείο του Τομέα Λαογραφίας περιείχε έναν σημαντικό αριθμό μάλλινων και μεταξωτών ενδυμάτων από την ενδυματολογική παράδοση του Μετσόβου και των Ιωαννίνων των 18ου-20ου αιώνα.

Τα μάλλινα υφάσματα είναι μέρος της τοπικής παραγωγής του Μετσόβου, της πόλης του μαλλιού που ανέπτυξε την οικιακή βιοτεχνική παραγωγή στο πλαίσιο της αυτοκατανάλωσης αλλά και της αναπτυσσόμενης αγοράς από τον 18ο αιώνα.

Τα μεταξωτά υφάσματα προέρχονται από τις εμπορικές εισαγωγές αγαθών που διακινήθηκαν χωρίς διακοπή, άλλοτε περισσότερο κι άλλοτε λιγότερο, στο πλαίσιο της διάδοσης των υφασμάτων στην παγκόσμια αγορά, για την οποία έπαιξε ρόλο η μεγάλης διάρκειας παράδοση της μεταξουργίας της Ανατολής και η ανάπτυξη της βιομηχανίας της δυτικής Ευρώπης. Από τον 15ο αιώνα, αξιοδοτήθηκαν από τα ενδυματολογικά μοντέλα τόσο της Ευρωπαϊκής κοινωνίας όσο και της κοινωνίας της οθωμανικής Βαλκανικής με την ευρύτατη χρήση από τα αυτοκρατορικά, τα κάθε τύπου αρχοντικά και έπειτα από τα ανερχόμενα κοινωνικά στρώματα της αυτοκρατορίας στους αιώνες της οθωμανικής κατάκτησης. Η ιστορία του εμπορίου των μεταξωτών υφασμάτων αποτελεί μια πτυχή της κοινωνικής ιστορίας των ανθρώπων που αναδείχθηκαν και συμβολικά, ακολουθώντας τις ανάγκες της κινητικότητας, της διάκρισης, της ανθρώπινης πάλης για την ομορφιά και την ευμάρεια.

Η οικογένεια Τσανάκα ανάγει την προέλευσή της στο Μέτσοβο, το πληθυσμικό κέντρο της κτηνοτροφίας, εκεί όπου ο εμπορικός κύκλος αναδύθηκε με την ανάπτυξη της δραστηριότητας τον 17ο αιώνα και κυρίως με το εμπόριο του μαλλιού. Στο τέλος του 19ου αιώνα ο Δημήτριος Τσανάκας βρίσκεται στην Αίγυπτο, στον κύκλο του μεγαλεμπόρου Γεωργίου Αβέρωφ, όπου ήδη από την μετεπαναστατική περίοδο κυριαρχεί επίσης η παρουσία του πρέσβη της Ελλάδας στην Αίγυπτο, Μιχαήλ Τσοτίσα και της συζύγου του Ελένης, το γένος Στουρνάρα, οι οποίοι και συνοψίζουν την γενεαλογική εξέλιξη ενός οικογενειακού κύκλου από την κτηνοτροφία στο εμπόριο και από το εμπόριο στη διοίκηση και στην ευεργεσία.

Πολλοί Μετσοβίτες διετέλεσαν συνεργάτες του Αβερύφειου εμπορικού κύκλου της Αιγύπτου που επέστρεψαν στο Μέτσοβο και έκτισαν τα αρχοντικά νοικοκυρόσπιτα με τη μεγάλη παρακαταθήκη υφαντών εσωτερικού χώρου και τη δυνατότητα των γυναικών να αποκτούν μεταξωτά ενδύματα. Οικογένειες που εξήλθαν στο εμπόριο ακολουθώντας τη ροή προς την Ιταλία, τον κεντρικό-ανατολικό ευρωπαϊκό χώρο και τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο, διήλθαν παρόμοιες διαδρομές στους τόπους της εγκατάστασής τους. Από τους τόπους αυτούς, που τους χαρακτήριζε η κληρονομιά του Βυζαντίου, η ισλαμική πραγματικότητα των Οθωμανών και η έμμεση επιρροή της Αναγέννησης, μεταξύ 15ου και αρχών του 20ου αιώνα, οι έμποροι, που στο διάστημα αυτό είχαν ήδη αποκτήσει αξιώματα και οικονομική ευμάρεια, μετέφεραν στις μικρές τους πατρίδες τα στοιχεία του πολιτισμού που οι ίδιοι υιοθέτησαν στη διασπορά και

ενσωμάτωσαν στην αισθητική παράδοση που διέθεταν ήδη. Με μια παρόμοια λειτουργία ενσωμάτωσαν στην ενδυματολογική συμπεριφορά τους στοιχεία της ευρωπαϊκής πολυτέλειας ως τεκμήρια του πλούτου, όπως και με ανάλογη διαδικασία έκτισαν τα δημόσια οικοδομήματα και τις αρχοντικές κατοικίες στον τόπο της καταγωγής τους. Οι διαθέτες τους τεκμηριώνουν και αναδεικνύουν τα πολιτισμικά αγαθά και όσα από τα αποκτημένα αντικείμενα διασώθηκαν, εντάχθηκαν αφομοιώθηκαν ως παρακαταθήκη πλούτου στην οικογενειακή ζωή της πατρίδας, μεταξύ 16ου-19ου αιώνα.

ΜΕΤΑΞΩΤΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΕΛΗ ΕΝΔΥΜΑΤΑ

Η ιστορία των μεταξωτών υφασμάτων των εργαστηρίων παραγωγής των πόλεων για τα ενδύματα, έχει μακρά παράδοση στους κόλπους των αυτοκρατοριών της Ανατολής, μεταξύ των οποίων η κινεζική, η περσική και η βυζαντινή κληροδότησαν την έννοια της πολυτέλειας στην κοινωνία της οθωμανικής Βαλκανικής και διέδωσαν την καλλιέργεια της μουριάς, την εκτροφή των κουκουλιών, την παραγωγή μεταξωτής κλωστής και την υφαντική των μεταξωτών στη Δύση, όπου αναπτύχθηκε η μεταξουργία της Ισπανίας, της Σικελίας και της Τοσκάνης, από τον 9ο -13ο αιώνα.

Η μεταξουργία των υφασμάτων ήταν συγκεντρωμένη στις περιοχές καλλιέργειας μουριάς του σαφαβιδικού Ιράν, το οποίο αποτέλεσε και για την Οθωμανική αυτοκρατορία τη μεγαλύτερη πολιτική, ιδεολογική, πολιτισμική και οικονομική πηγή. Οι Σαφαβίδες του Ιράν και οι Τουρκμένοι της Κεντρικής Ασίας και της ανατολικής Ανατολίας, έζησαν από τη μεταξουργία, δηλαδή από την αγροτική παραγωγή, την καλλιέργεια μουριών, κουκουλιών, και τη μεταποίηση, όπως την παραγωγή μεταξωτής κλωστής και υφασμάτων στις μεταποιητικές βιοτεχνίες των αστικών κέντρων, αλλά και από την εμπορευματοποίηση αυτής της παραγωγής στη συνέχεια.

Οι πόλεις με την αναπτυσσόμενη υφαντουργία μεταξωτών, εμφανίστηκαν στο «δρόμο του μεταξιού» που συνέδεε τις ζώνες καλλιέργειας της μουριάς και ανάπτυξης της σηροτροφίας με τα μεγάλα διοικητικά, οικονομικά και πολιτισμικά κέντρα του κόσμου που απορροφούσαν τις παραγωγές στο πλαίσιο ενός αιτήματος αυξανόμενης πολυτέλειας, εξακτινώνοντας με το εμπόριο προς την Ευρώπη και τη Μεσόγειο τα προϊόντα, τα ποικίλης τεχνικής μεταξωτά υφάσματα, σεραζέρ, καμουχά, ατλάζι, βελούδο. Πέρα από τη Μαύρη θάλασσα, το Βυζάντιο πρόσφερε την αγορά του στους Ιταλούς εμπόρους που περνούσαν μέσω της Κασπίας για την Κάφφα και η Περσία ήταν εύκολα προσεγγίσιμη. Η επικοινωνία της βυζαντινής από τον 6ο αιώνα και της οθωμανικής από τον 15ο αιώνα Κων/πολης, της αραβικής και ισλαμικής Δαμασκού από τον 7ο αιώνα, του μαμελουκικού Καΐρου από τον 13ο αιώνα, με τις πόλεις της Κ. Ασίας (που συνδέθηκαν με τον πολιτισμό των Μογγόλων τον 13ο αιώνα) αλλά και με την Ιταλική Τοσκάνη τον 13ο αιώνα -στη Δύση που συγχώνευε την ισλαμική ισπανική και σικελική παράδοση-, δημιούργησαν το χάρτη της παραγωγής των μεταξωτών υφασμάτων γύρω από τη Μεσόγειο.

Το εμπόριο των ανατολικών μεταξωτών υφασμάτων ήταν μονοπώλιο του μεσογειακού εμπορίου. Η μογγολική διείσδυση συνένωσε την Κίνα, την Κεντρική Ασία και τη Ρωσία, σε μια στέρεη ενότητα, που ανοίχτηκε ευρύτατα στη σχέση Ανατολής και Δύσης. Μετά την άφιξη των Οθωμανών το 1475, αναπτύχθηκε το Αβόβ και το μεγάλο ευρωπαϊκό πανηγύρι που πρόσφερε τη δυνατότητα της επαφής δυτικής και κεντρικής-ανατολικής Ευρώπης, η Λειψία. Τα υφάσματα διακινούνται από τη Μαύρη θάλασσα στο Αβόβ και στην Κρακοβία, από κει στη Λειψία, από τις οροσειρές της Βοημίας στην Πράγα και τη Νυρεμβέργη, από τη Μολδαβία στη Βιέννη και αργότερα στην Κολωνία, στο Μάαστριχτ, στις Κάτω Χώρες, αρχικά στη Μπρούζ, και μετά τον 14ο αιώνα στην Αμβέρσα, από όπου κατακτούσαν την Αγγλία.

Η Δαμασκός στη Συρία, η Προύσα στη Μ. Ασία και η Κάφφα στην Κριμαία, υπήρξαν οι μεγάλες πόλεις του μεταξιού στην Ανατολή, από τον 9ο αιώνα μέχρι τον 18ο αιώνα και οι περιοχές γύρω από αυτές υπήρξαν τα οθωμανικά κέντρα της υφαντικής μεταξωτών υφασμάτων από τον 16ο αιώνα, ενώ τα μικρότερα κέντρα ήταν συνδεδεμένα με αυτές τις πόλεις, και από τον 16ο αιώνα με την Κων/πολη. Όλες οι περιοχές γύρω από τις πόλεις υπήρξαν τα Οθωμανικά κέντρα υφαντικής μεταξωτών υφασμάτων. Με την Προύσα και την Κων/πολη ήταν συνδεδεμένα τα μικρότερα κέντρα. Μεταξύ 16ου – 18ου αιώνα το μετάξι του εμπορίου της Προύσας ερχόταν στη Χίο που αποτελούσε τμήμα του παραγωγικού μηχανισμού των δύο πόλεων και ήταν συνδεδεμένη με τη σουλτανική αυλή για τα μεταξωτά που προορίζονταν για τα δώρα. Φαίνεται ότι, στο πλαίσιο του παραγωγικού μηχανισμού που είχε αναπτυχθεί, η συγκεντρωμένη παραγωγή δημιουργούσε κατανομή των δραστηριοτήτων στις περιοχές που ήταν ευνοϊκές γι' αυτό. Τον 17ο αιώνα η γοργή ανάπτυξη της οικιακής βιοτεχνίας μεταξουργίας σε διάφορα μέρη γύρω στην αυτοκρατορία διέυρνε τον άξονα της μεταξουργίας Κων/πολη- Προύσα. Κέντρα υφαντικής όπως η Χίος, ο Μωριάς και οι άλλες πόλεις της Μ. Ασίας αναδύθηκαν στο κλίμα της ανάπτυξης της οθωμανικής μεταξουργίας, ενώ η ζώνη παραγωγής απλώθηκε στις περιφέρειές τους, δημιουργώντας διάσπαρτη οικιακή βιοτεχνία, συνδεδεμένη με το τοπικό αλλά και το μακρινό εμπόριο μεταξιού. Την ανάπτυξη των τεχνικών μεταποίησης των αγροτικών υλών σε υφάσματα και άλλα βιοτεχνικά προϊόντα, οι ιστορικοί τη συνδέουν με τον πρώιμο βιομηχανικό μετασχηματισμό που επιμερίζεται γεωγραφικά και δημιουργεί πυρήνες ανάπτυξης στην οποία κατευθύνονται οι πληθυσμοί που αναζητούν τρόπο ζωής και εργασία, κυρίως στις πόλεις όπου σχηματίζονται οι μισθωτοί τεχνίτες. Ο σχηματισμός μικρότερων κέντρων συγκροτεί ένα μοντέλο που ξεκινούσε από την Αγγλία στο τέλος του 17ου αιώνα, όταν ο βιομηχανικός μετασχηματισμός άρχισε να διασπάται και να επιμερίζεται στις υπό ανάπτυξη χώρες που έτειναν προς μια παρόμοια αλλαγή, αυτή που θα οδηγούσε στην πρώιμη παρουσία μισθωτών των πόλεων, μετά τους μισθωτούς αγρότες που εμφανίστηκαν σε ορισμένες περιοχές, όπως στη νότια Ιταλία. Η διάδοση των μεταξωτών υφασμάτων σε όλες τις αγορές της Μεσογείου και η ανάπτυξη της Δυτικής βιοτεχνικής και βιομηχανικής μεταξουργίας (Φλωρεντία, Γένοβα-Βενετία και τέλος της Λυών που κυριάρχησε ως κέντρο της

παγκόσμιας οικονομίας του μεταξίου τον 17ο αιώνα), δημιούργησαν το δίκτυο των αγορών και των περιφερειών απορρόφησης των μεταξωτών, με τις μορφές και την ταυτότητα της ποιότητας που απέκτησαν στα κέντρα της παραγωγής, και την ιδιαίτερη χρήση τους στα ενδύματα των αρχοντικών, αστικών και αγροτικών στη συνέχεια, κοινωνιών. Μαρτυρίες σχετικές με τη «βιομηχανία του μεταξίου» από τις αρχές του 15ου αιώνα μας πληροφορούν ότι από τη δυτική Ανατολία μέχρι την Κεντρική Ασία, αναδείχθηκε το στυλ της υφαντουργίας που άνθισε υπό την αιγίδα τριών μεγάλων αυλών: της Οθωμανικής που αναδείχθηκε στην Προύσα, την Αδριανούπολη και την Κων/πολη, της Περσικής των τουρκμενικών δυναστειών της Ταμπρίζ στο κέντρο, και της μογγολικής τιμουριδικής Χεράτ στην Ανατολή. Η αισθητική και το ύφος διακρινόταν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τριών αυτών πολιτισμών, που παρήγαν για τους σουλτάνους και τους αξιωματούχους της αυλής και ελέγχονταν από τις δυναστείες της Ανατολίας. Τα εργαστήρια παραγωγής μεταξωτών υφασμάτων ανήκαν στις Αυλές αλλά ο κόσμος της εργασίας, ιδιοκτήτες ή συντεχνίες, είχαν ιδρυθεί σε διάφορα μέρη, κάθε ένα από τα οποία διέθετε τα δικά του σχέδια και με την τυπολογία του προσδιόριζε την κοινωνική χρήση των υφασμάτων.

Το ακατέργαστο μετάξι αποτέλεσε αντικείμενο εμπορίου μεταξύ Ασίας και Ευρώπης, αντικείμενο εμπορίου των σαφαβιδών και των οθωμανών και μέρος της εξωτερικής τους πολιτικής.

Οι συγκριτικές αξίες της πρώτης ύλης και των βιοτεχνικών προϊόντων εξαρτήθηκαν από την ποιότητα και την αξία του ακατέργαστου μεταξίου, από την ιδιότητα και την ποιότητα της τεχνικής κατασκευής, που ήταν ποικίλη κατά περιόδους και από τις διακυμάνσεις των τιμών του χρυσού και κατά συνέπεια του μεταξίου.

Η τεχνική και η τέχνη των μεταξωτών υφασμάτων γνώρισε εξέλιξη ανάλογη με τις μεταθέσεις των κέντρων παραγωγής και του εμπορίου, τις μεταναστεύσεις των πληθυσμών και τη διαδοχή των αυτοκρατοριών.

Η κρατική φροντίδα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις λειτουργίας των εργαστηρίων και των καλλιτεχνικών θεμάτων που χρησίμευαν ως μοντέλα και διαχέονταν στην επικράτεια. Από αυτά αντλούσαν το ύφος και το στυλ οι άλλες τέχνες και οι τεχνικές. Σχεδιαστές και καλλιτέχνες των αυλικών εργαστηρίων σχεδίαζαν τα μοτίβα των υφασμάτων και από κει αυτά διαχέονταν προς τα άλλα σημαντικά ή λιγότερο σημαντικά εργαστήρια ενώ τα αντέγραφαν και οι άλλες τεχνικές, προσδιορισμένες από την τεχνική δυνατότητα και την απαραίτητη προσαρμογή που διέθεταν. Δημιουργήθηκαν με τον τρόπο αυτό πολλοί νέοι τύποι που δηλώθηκαν με διαφορετικές ύλες και διαφορετικά χρώματα.

Στη διαμόρφωση της τυπολογίας των μεταξωτών υφασμάτων συνέβαλαν οι μετακινήσεις των υφαντών, των σχεδιαστών και των εμπόρων, λόγω των πολλών συγκρούσεων και των εναλλαγών στην εξουσία των διαφόρων δυναστειών των λαών της Κ. Ασίας που προήλαυναν προς τη Μ. Ασία, αλλά και των τεχνιτών των ιταλικών πόλεων, όπως και η επανίδρυση των εργαστηρίων στους τόπους εγκατάστασής τους. Η μεγάλη αναδιάρθρωση των εργαστηρίων ακολουθούσε τις ανακατατάξεις που προκαλούσε το εμπόριο και επέφερε η μετάθεση των κέντρων του ανάλογα με τις διαμορφούμενες συνθήκες της παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς μεταξύ 16ου αιώνα και 19ου αιώνα και τη διαδοχή των αυτοκρατοριών.

Η εξειδίκευση και η συνεργασία μεταξύ των σχεδιαστών και των υφαντών συνέβαλε σημαντικά στην αποτελεσματική παραγωγή των ακριβών μεταξωτών υφασμάτων. Ορισμένοι καλλιτέχνες, σύμφωνα με τα οθωμανικά αρχεία, σχεδίαζαν για ορισμένα είδη μεταξωτών, για ορισμένες κατασκευαστικές δομές υφασμάτων, συγκεκριμένοι τεχνίτες εξειδικεύονταν σε διαφορετικά υφάσματα.

Η πιο σημαντική πόλη της οθωμανικής μεταξουργίας υπήρξε η Προύσα, το μεγαλύτερο κέντρο κατεργασίας, εμπορίου του μεταξίου και παραγωγής των μεταξωτών υφασμάτων στην περιοχή της Μ. Ασίας από τις αρχές του 14αι. και την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, μέχρι τον 16ο αιώνα που πήρε τα σκήπτρα η Κων/πολη. Στην Προύσα φαίνεται ότι τα εργαστήρια άρχισαν να εμφανίζονται από τον 14ο αιώνα σε μια φυσική συνέπεια του ρόλου της πόλης ως κέντρου μεταφοράς ακατέργαστου μεταξίου, που αποτηνίζεται από τα κουκούλια στις βόρειες περιοχές του Ιράν, στις περιοχές του Gilan και του Ashtarjan.

Στο τέλος του 15ου αιώνα η Προύσα υπήρξε το κέντρο του εμπορίου του ακατέργαστου μεταξίου: αποπνήισης, κατεργασίας, αποθήκευσης και εμπορίας, η μεγάλη αγορά πριν από την Άλωση, όπου στο Acem Han των περσικών συναλλαγών με τους Οθωμανούς σουλτάνους ερχόταν το ακατέργαστο ιρανικό μετάξι σε όλες τις μορφές του για να διατεθεί στους τοπικούς ή ξένους αγοραστές. Εδώ συνέρρεαν οι Ιταλοί έμποροι, εδώ οι Μέδικοι είχαν εκπρόσωπο που προμηθευόταν το μετάξι για τις βιοτεχνίες της arte de la seta της Φλωρεντίας. Ένα ανθηρό εμπόριο μεταξίου δρούσε από το Β. Ιράν προς την Προύσα και από κει στις πλούσιες αγορές της Ιταλίας και της Ρωσίας. Την περίοδο της βασιλείας του Μωάμεθ η πόλη έφτασε στο υψηλότερο σημείο της ακμής της και από το 1502, και είκοσι χρόνια μετά το θάνατό του, το μετάξι της επικράτειάς του εισήλθε στα αυλικά δεφτέρια ως μέτρο ποιότητας. Διέθετε από το 1400 κατεργασία και υφαντουργία μεταξίου, τη μεταξουργία του «δαμασκηνού» καμουχά, και φαίνεται ότι ήδη επί Μωάμεθ Β΄, η βιομηχανία της ανταγωνίζονται τα ιταλικά βελούδα της Φλωρεντίας και της Βενετίας, και ορισμένα από τα καλύμματα των βιβλίων είναι προϊόν αυτής της προσπάθειας.

Μετά το 1453 μεταφέρθηκε στην Κων/πολη το αποκλειστικό δικαίωμα παραγωγής πολυτελών μεταξωτών, όπως ήταν τα «ολοσηρικά», τα σεραζέρ, υφασμένα με τις χρυσές και ασημένιες κλωστές, και συγκροτήθηκε το αυλικό εργαστήριο αρχικά του Μωάμεθ Β΄ του πορθητή και γνώρισε μεγάλη ακμή την περίοδο του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή. Η Κων/πολη κυριάρχησε από τα μέσα του 15αι. και όλο τον 16αι. στα μέσα του οποίου γεννήθηκαν μανιφακτούρες με τον άμεσο έλεγχο της αυλής, σύμφωνα με το παραδοσιακό σύστημα των συντεχνιών. Μεταξωτό μονόχρωμο γυαλιστερό σατέν συγκρότησε ένα μεγάλο μέρος της παραγωγής αλλά τα υφάσματα που αναπαριστούσαν τη δόξα της αυτοκρατορίας ήταν τα μεταξωτά εκείνα με τα

υφασμένα τα σχέδια της οθωμανικής αισθητικής. Αντανακλούσαν άμεσα ή με μικρές αποκλίσεις το αυλικό «στυλ της Κων/πολης» το ίδιο που είχε εκφραστεί και στις άλλες δημιουργίες της αυλής, στο περιβάλλον του σουλτάνου. Φαίνεται ότι επί Σουλεϊμάν (1520-1560) παράχθηκαν τα περισσότερα πολύτιμα μεταξωτά, ενδυμάτων με μεταλλικές κλωστές (σεραζέρ), εισήχθησαν από ορισμένους τεχνίτες βιοτέχνες που εισήχθησαν από το Ιράν μετά τη σύγκρουση Σαφαβιδών-Οθωμανών. Η παραγωγή των μεταξωτών υπήρξε ζήτημα μεγάλης σημασίας για το κράτος που είχε οργανώσει την παραγωγή του: τους φόρους και την εργασία των εμπνευσμένων καλλιτεχνών που εργάζονταν για τα σχέδια, ενώ οι διαχειριστές της παραγωγής των μεταξωτών προέρχονταν από τα υψηλά στρώματα της κοινωνίας.

Στην Κων/πολη του 16ου αιώνα υπάρχουν εργαστήρια παραγωγής seraser και zerbaft, ενώ αναφορές για τα υφάσματα από τη Βαγδάτη, που ωστόσο δεν έχουν διασωθεί, τον ίδιο αιώνα προσδιορίζονται με τον όρο κουτνί, ατλάζ και χαρέ. Η μεγάλη ζήτηση εκ μέρους της οθωμανικής αυλής κατέστησε την Κων/πολη την πιο μεγάλη εξαγωγική αγορά, που έγινε το κλειδί του κέντρου αποθήκευσης ακατέργαστου και κατεργασμένου μεταξιού. Τον 17ο αιώνα τα υφάσματα επίπλωσης χρησιμοποιήθηκαν για τις δυτικές εκκλησιαστικές σασύμπλ και για τα φορέματα των βαλκανικών ενδυμασιών. Επιχειρήσεις μεταξιού και εργαστήρια μεταξωτών που ενδύματα, συναντώνται στα μέσα του 15ου αιώνα στη Φλωρεντία, ενώ κάθε εργαστήριο ειδικεύονταν στα πολυτελή υφάσματα, είχε υφαντές που έκαναν 130-140 τόπια το χρόνο, μπροκάρ, βελούδα, δαμασκηνά. Ορισμένα από αυτά είχαν προορισμό την Πόλη.

Το μεταξωτό ένδυμα απέκτησε μεγάλο ρόλο στις οθωμανικές δημόσιες τελετές και στην κουλτούρα των ανώτερων τάξεων, υπογραμμίζοντας τη θέση και συγκροτώντας ένα μέρος της αναγνώρισης των επισήμων του κράτους. Το οθωμανικό μετάξι αντανακλούσε την ιδεολογία της δύναμης και διευκόλυνε την προβολή αυτής της ισχύος στην οθωμανική αυτοκρατορία και αλλού. Χρησιμοποιήθηκε στα ενδύματα από το τέλος του 15ου αιώνα όταν η πολυτέλεια ταυτίστηκε με τη μεγαλοπρέπεια των προσώπων. Οι ρώσοι τσάροι, ως νέοι βυζαντινοί αυτοκράτορες ή ως καίσαρες, ανέδειξαν το μεταξωτό ένδυμα ως αντικείμενο αξίας, ως σφραγίδα της ισχύος τους. Πρότυπα για τα δικά τους πολυτελή ενδύματα αποτέλεσαν τα εκκλησιαστικά. Τα περισσότερα από αυτά υφάνθηκαν στην Προύσα, για τους αξιωματούχους, τις βασιλικές συζύγους, τους αυλικούς αρχιτέκτονες, τους ποιητές, σε στολές για τις μεγάλες μέρες του έτους. Αυτό αργότερα επεκτάθηκε στους εμπόρους, τοπικούς και ξένους, οι οποίοι τα ενέταξαν στα αντικείμενα του εμπορίου που εξαγόταν σε ποσότητες, στην Κεντρική Ευρώπη, ιδίως στην Πολωνία και την Ουγγαρία. Υπήρχαν εργαστήρια στην Προύσα που παρήγαν μεταξωτά για ενδύματα της ορθόδοξης εκκλησίας.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ

Τα εργαστήρια παραγωγής και η τυπολογία των μεταξωτών υφασμάτων μεταξύ 15ου-19ου αιώνα.

Τα εργαστήρια παραγωγής διέθεταν αργαλειούς που παρήγαν υφάσματα Satin, Damask, Seraser. Η τεχνική, οι ύλες και οι διαδικασίες κατασκευής των μεταξωτών με σχέδια δημιουργούσαν έναν από τους τρεις τύπους υφασμάτων, η διάκριση των οποίων σε τρεις τύπους θεωρείται σημαντική για την κατανόηση της σημασίας των μεταξωτών της οθωμανικής παραγωγής.

Η τεχνική των τριών υφασμάτων είναι διακριτή: Το βελούδο, που ονομάζεται «καντιφέ», ήταν το πιο φημισμένο ύφασμα όλου του 15ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 16ου αιώνα, είχε μια τρισδιάστατη επιφάνεια, με περιοχές που καλύπτονται από πέλος και άλλες χωρίς πέλος που καλύπτονται με μεταλλικές κλωστές.

Τα Βελούδα της Προύσας, από βαμβάκι ή σε βαμβακερό φόντο και μεταξωτό πέλος, υφαινόταν με την τεχνική που ήρθε από τη Βενετία και τα τουρκικά βελούδα υφάνθηκαν με τεχνικές που αναπτύχθηκαν από τους Ιταλούς. Τα αυτοκρατορικά βελούδα ήταν μπροσιέ με μεταλλική κλωστή, το μονόχρωμο βελούδο ήταν υψηλό, με απλικαρισμένα κεντήματα ή με άλλους τύπους κεντημάτων. Τα βελούδα της εποχής του σιαχ Αμπάς, στο τέλος του 16ου αιώνα- αρχές 17ου αιώνα, με βάση μεταξωτό σατέν, μοιάζουν με βελούδα μεταξωτά που είχαν υφανθεί στην Ισπανία ή τη Γαλλία. Τα βελούδα του Κορασάν επί σιαχ Αμπάς ήταν σπουδαία όπως της Γένουας. Τα βαμβακερά ή μεταξωτά βελούδα με κεντήματα μεταλλικά, χρησιμοποιούνταν για την πανοπλία των αλόγων, τις σέλλες, τα σαλβάρια, τα ενδύματα του γάμου, ενώ αργότερα, μετά την εγκατάλειψη της παραγωγής των βελούδων, για τις περιφερειακές- εθνικές ενδυμασίες.

Η βενετσιάνικη τεχνική του βελούδου alto- e- basso έδινε στο ύφασμα αναγλυφικότητα, με το κόψιμο του πέλους σε διαφορετικά ύψη. Τα βελούδα, οθωμανικά ή βενετσιάνικα, φέρουν διάκοσμο αναγνώρισης, με το σχέδιο της τουλίπας που συναντάται τον 15ο αιώνα στην Ιταλία αλλά αναπτύσσεται σε βασικό οθωμανικό μοτίβο τον 16ο αιώνα στην Κων/πολη και την Προύσα, το τέλος της οποίας σημάδεψε το 1453 σημάδεψε.

Οι Μέδικοι στο παλάτι που κοσμείται με τοιχογραφίες του 15ου αιώνα, εικονίζονται με το βελούδο φόρεμα που κοσμείται με ρόδι, το εσωτερικό του οποίου είναι ανοιχτό και μοιάζει με τουλίπα ή με λωτό. Έτσι τα μεταξωτά ονομάστηκαν «γκρενάντ» τον 15ο αιώνα. Ο βενετικός 15ος αιώνας είχε υφάσματα όχι υφασμένα (μπροσιέ) αλλά κεντημένα (μπροντέ), πάνω στη μονόχρωμη ή άδεια επιφάνεια, με χρυσή κλωστή, με την αρχαιότερη τεχνική που εμπλούτιζε το βελούδο, πριν ακόμα υφανθεί, όταν ήταν άδειο. Η εισαγωγή των ιταλικών μεταξωτών είχε σχέση με την πολιτική του μεταξιού της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Όταν η παραγωγή των σατέν της Προύσας σταμάτησε, προμηθευτήθηκε το βελούδο και τα περισσότερα βελούδα εισάγονταν από την Ιταλία.

Το ύφασμα lampas είναι ο συνδυασμός δύο στημονιών και το δύο όψεων ύφασμα στις οποίες κυριαρχεί είτε το στημόνι στην επιφάνεια είτε το υφάδι. Ονομάστηκε έτσι ο καμουχάς (kemhas).

Η παραγωγή μεταξωτών με χρυσή και ασημένια κλωστή, βελούδινων και μπροκάρ, έδινε διαφορετικές εκδοχές στη μορφή των υφασμάτων. Το ύφασμα λαμπάς είναι ο συνδυασμός δύο στημονιών και το δύο όψεων ύφασμα

στις οποίες κυριαρχεί είτε το σπημόνι στην είτε το υφάδι. Ονομάστηκε έτσι ο καμουχάς (kemhas).

Το σεραζέρ, το χρυσό και αργυρό seraser, που το ονόμαζαν με το γαλλικό του όνομα taquette, ήταν το πιο ακριβό και πολυτελές ύφασμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Taquette είναι το ύφασμα όπου η μία σειρά του σπημονιού είναι υπεύθυνη για το σχέδιο που κυριαρχεί στην όψη του υφάσματος, όπως στο βελούδο, ή μπορεί να καλυφτεί απολύτως από το υφάδι, όπως στα χρυσά ή αργυρά υφάσματα, και η άλλη σειρά του σπημονιού είναι υπεύθυνη για το συνολικό ύφασμα. Μία από τις παλιότερες τεχνικές, είναι γνωστή από τον 3ο αιώνα μ.Χ. στην ανατολική Μεσόγειο (Ιράκ, Ιράν, Βυζάντιο), όπως και όλη τη μεσαιωνική περίοδο και αργότερα, τον 16ο αιώνα και 17ο αιώνα στο σαφαβιδικό Ιράν. Οι Τούρκοι το υιοθέτησαν είτε από τους βυζαντινούς, είτε από τους σαφαβίδες. Τα σασανιδικά μεταξωτά τα αντέγραψαν οι κινέζοι Τανγκ και οι Σογδιανοί που ζούσαν στο δρόμο του μεταξιού. Στο δρόμο του μεταξιού και στην Περσία εξαπλώθηκαν από τους Μογγόλους όταν αυτοί είχαν προσηλυτιστεί στο βουδισμό, το 1260, και εμφανίστηκε ο λωτός, η κινεζική παιονία, ο δρόκος και τα σύννεφα.

Σε αντίθεση με το seraser που διαθέτει επίπεδη επιφάνεια καλυμμένη από μεταλλική κλωστή που τυλίγεται σε μεταξωτή, στην επιφάνεια του καμουχά, ο κάθετος προσανατολισμός του σατέν έρχεται σε αντίθεση με τον οριζόντιο προσανατολισμό του υφαδιού που από μόνος του προσφέρει ένα σχέδιο που οι Τούρκοι το ανέπτυξαν σε μεγάλο προτέρημα της υφαντικής τους τέχνης.

Μεταξωτά επίσης σε μονόχρωμο γυαλιστερό σατέν συγκροτούσαν ένα μεγάλο μέρος της παραγωγής αλλά εκείνα αναπαριστούσαν τη δόξα της αυτοκρατορίας ήταν μεταξωτά με υφασμένα τα σχέδια της οθωμανικής αισθητικής που αντανakλούσαν άμεσα ή με μικρές αποκλίσεις το αυλικό στυλ της Κων/πολης, όπως είχε εκφραστεί και στις άλλες δημιουργίες της αυλής και στο περιβάλλον του σουλτάνου. Τα εργαστήρια υφασμάτων στο Σκούταρι, παράγουν τα ριγέ με συνθέσεις από άνθινα μικρά μοτίβα, τα «σελιμιγιέ» υφάσματα.

Το ριγέ κουτινί είναι ένα ύφασμα με μακρά ιστορία στη μεταξουργία της Ανατολής και τη Δύσης. Τα ριγέ μεταξωτά προέρχονται από τα ισλαμικά κέντρα παραγωγής της αυτοκρατορίας των Μαμελούκων. Τα ριγέ, οι ζώνες καλλιγραφίας και τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα απέβησαν χαρακτηριστικά των Αραβικών υφασμάτων. Καθώς ο νόμος απαγόρευε τις μεγαλύτερες από δύο δάχτυλα διακοσμητικές μπορντούρες, τα μεταξωτά ήταν ριγέ με άνθινα και ζωικά μοτίβα, με άστρα ή ροζέτες. Οι ζώνες του κεντήματος ονομάζονταν tiraz, από την αραβική λέξη tarz, που έβγαине από την περσική, και σήμαινε κέντημα, προορισμένο για τις μη επαναλαμβανόμενες επιγραφές.

Η ΕΝΔΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Η παραγωγή μάλλινων υφασμάτων στον τοπικό οικογενειακό αργαλειό που εξασφάλιζε μάλλινα υφάσματα για την ανταπόκριση στις ενδυματολογικές ανάγκες του ορεινού πληθυσμού της κτηνοτροφίας, είχε μια παράδοση για την οποία, μπορεί να υποστηριχθεί ότι προϋπήρχε στην κοίτη κάθε οικογένειας που χρησιμοποιούσε το μαλλί για την ένδυσή της και τους προηγούμενους αιώνες. Παρότι η ιστοριογραφία αναφέρει την εισαγωγή μάλλινων υφασμάτων τον 15ο αιώνα στην περιοχή της Ηπείρου (ραγουζιάνικα και φλωρεντινά υφάσματα εισάγονται στην Άρτα και προωθούνται στις ηπειρωτικές αγορές), είναι βέβαιο ότι οι πληθυσμοί της κτηνοτροφίας που παρέμεναν στην άσκηση της κτηνοτροφίας ζούσαν στο πλαίσιο της αγροτικής οικονομίας της αυτοκατανάλωσης και ότι παρήγαν μόνοι τους τα βασικά ενδύματα, αντρικά και γυναικεία, κάτι που συνδεόταν και με την ιδιαιτερότητα του τοπικού ψυχρού κλίματος. Η τεχνική της κατεργασίας του μαλλιού οδηγούσε στην αξιοποίηση της πρώτης ύλης σε εφαρμογές που εξυπηρετούσαν την καθημερινότητα των κτηνοτρόφων, των τεχνιτών και των γεωργών. Τα στοιχειώδη είδη υφασμάτων στον τοπικό αργαλειό είχαν σχέση με το είδος του μαλλιού που παρήγαν τα δικά τους κοπάδια και ενισχυμένο ή όχι με το γίδινο μαλλί, σχημάτιζε τον ανάλογο εξοπλισμό.

Η ποικιλία των ενδυματολογικών τύπων που παρατηρήθηκε τον 20ο αιώνα στο Μέτσοβο μαρτυρεί αναπαραγωγή οικογενειακών ενδυματολογικών παραδόσεων, μοντέλων και συμπεριφορών που είχαν σχηματιστεί σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες και τις επαγγελματικές ενασχολήσεις του πληθυσμού, σε μια μεγάλη διάρκεια και με τις επιρροές να ενσωματώνονται φειδωλά στην τοπική σχηματισμένη ενδυματολογική μορφή. Τα μάλλινα υφασμένα ενδύματα σχημάτισαν ένα μοντέλο επηρεασμένο από το γενικό κλίμα και την ενδυματολογική παράδοση της περιοχής και της εποχής που φαίνεται να ακολουθεί τη διαδεδομένη τάση των βαλκάνιων πληθυσμών που κατευθύνεται από τα μεγάλα κέντρα του εμπορίου, όπου συγκεντρώνονται πληθυσμοί και πλούτος, προς τις περιφέρειες και αντίστροφα, και ανασυγκροτούν τους ενδυματολογικούς κανόνες που διαμορφώνονται με το διάλογο των επιρροών μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Ι. ΤΟ ΜΑΛΛΙΝΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΕΝΔΥΜΑ

Η τοπική παράδοση του αργαλειού χρησιμοποίησε το μοντέλο της μάλλινης ενδυμασίας, τη δίμπα, από το ύφασμα του τοπικού αργαλειού που αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από την εισαγόμενη τσόχα και τελικά από το μεταξωτό ύφασμα, όπως και από άλλα ελαφρά λεπτά μάλλινα και βαμβακερά υφάσματα που αντικατέστησε και την αχειρίδωτη και έπειτα χειριδωτή δίμπα, με το φόρεμα.

Στο συνολικό ενδυματολογικό σύστημα της γυναικείας μετσοβίτικης ενδυμασίας που ονομάζεται και αυτό Δίμπα, υπάρχει η αχειρίδωτη ολόσωμη «φούστα», από κάλτσινο ύφασμα, μονόχρωμη μπλε-λουάκι αρχικά, που φοριέται πάνω από το βαμβακερό πουκάμισο. Πάνω από τη φούστα φοριούνται τα μακριά μεταξωτά μανίκια από ριγέ μεταξωτό ταφτά σαμαλιτζί, που τον ονομάζουν και αλατζά και μπροστάρια από μονόχρωμο

μεταξωτό σατέν στο μικρό κορσάζ. Πάνω από όλα αυτά φοριέται η αχειρίδωτη δίμπα, το ολόσωμο ένδυμα που περιγράφει την εξωτερική γραμμή του με κέντημα από χοντρό ουτουρά, κορδόνι μάλλινο, κόκκινο ή κίτρινο. Το σχέδιο ράβεται σε λοξή γραμμή, παρότι το ύφασμα είναι κομμένο ίσιο, με την προσθήκη τριγώνων κομματιών στο κάτω μέρος, στις ραφές.

Η χειριδωτή δίμπα, ο ντουλαμάς, είναι φόρεμα από δίμιτο του αργαλειού περασμένο στο νερό (όπως και ο προηγούμενος τύπος) που φοριέται πάνω από τη φούστα και τα μανίκια και είναι ανοιχτός μπροστά ώστε να φαίνονται τα μπροστάρια και η φούστα. Αρχικά είναι χρώματος μπλε-λουλάκι που αντικαταστάθηκε από μονόχρωμη τσόχα καφέ ή μπορντώ, με κέντημα τερζήδικο με μονόχρωμο ουτρά και γαϊτάνι, για τα εύπορα μέλη της κοινωνίας, ενώ προοδευτικά το κέντημα αυξήθηκε, προστέθηκαν τα μεταξωτά μακριά μανίκια, με τα μπροστάρια να προβάλλονται κεντημένα στο άνοιγμα μπροστά με χρυσή κλωστή ή κίτρινο ουτρά. Η μάλλινη ριγέ ή μονόχρωμη τσόχινη ποδιά φοριέται πάνω από το ντουλαμά και η στολή συμπληρώνεται με τη σάρικα, τον μάλλινο δίμιτιο ή αργότερα τσόχινο επενδύτη που φοριέται πάνω από όλα τα προηγούμενα. Οι ποικίλες επιρροές εμφανίζονται πρώτα στο μάλλινο ένδυμα με κριτήριο τον κώδικα των τοπικών κοινωνικών αξιών αλλά και την κοινωνική θέση και τους όρους που καθορίζουν το ποσοστό του νεωτερισμού και την αποδοχή και την ενσωμάτωση των υφασμάτων και του στυλ. Η παραγωγή υφαντών με διακοσμημένη επιφάνεια «pulli di moultou», συνόδευσε τις εξελίξεις στη διάρκεια του 19ου αιώνα ως τα μέσα του 20ου αιώνα και αποτέλεσε έναν πόλο προσανατολισμού των πλουσίων και έναυσμα για τα κοινωνικά στρώματα που ακολουθούσαν στην κοινωνική άνοδο. Η ανάπτυξη του Μετσόβου φάνηκε να αποτυπώνεται στην ενδυμασία του 19ου αιώνα και αποτελούσε προίκα πλούσιων γυναικών, μαζί με τα υφαντά pulli di moultou. Η δίμιτινη ενδυμασία εγκαταλείφθηκε καθώς τελείωνε η γενιά των γυναικών που τη φορούσαν, ενώ εξομειωνόταν η κοινωνική θέση των διαφόρων οικογενειών: των κτηνοτρόφων, των τεχνιτών και των γεωργών. Τη θέση της πήρε το μεταξωτό φόρεμα, προοδευτικά, από τις αρχές του 19ου αιώνα. Μέχρι το 1950 μεταξωτό φόρεμα φορούσαν μόνο οι πλούσιες του Μετσόβου, όσες δηλαδή προέρχονταν από «πλούσιους και μορφωμένους εμπόρους», όσες διέμεναν στη Ρουμανία κυρίως ή στην Αίγυπτο. Έκτοτε, η ενδυμασία του Μετσόβου είναι γνωστή ως σύνολο που αποτελείται από το μεταξωτό φόρεμα, κεντημένο με ουτουρά (κορδόνι μάλλινο ή μεταξωτό) ή με κατουφεδάκι (βελούδο κοφτό με σχέδια) στον ποδόγυρο, σε μια ζώνη που φτάνει τα 20 εκ.

II. ΜΕΤΑΞΩΤΑ ΦΟΡΕΜΑΤΑ

Το μεταξωτό γυναικείο φόρεμα του Μετσόβου του 19ου αιώνα αντικατέστησε τη μάλλινη δίμπα, το μάλλινο ένδυμα των γυναικών του τόπου, οι ηλικιωμένες του οποίου συνέχισαν να το φορούν πέρα και από τα μέσα του 20ου αιώνα. Το ύφασμα είναι μεταξωτό ανατολικής και δυτικής προέλευσης.

Αποτέλεσε έναν τύπο πολύ κοντά στο ανατολικό καφτάνι, με τη διαφορά ότι το εμπρός, από τη μέση μέχρι τον ποδόγυρο, είναι κλειστό και δεν αφήνει να διακρίνεται εσωτερικό ένδυμα (που για την ανατολή ήταν το σαλβάρι, ενώ για το μάλλινο καφτάνι, τη δίμπα, ήταν η μάλλινη φούστα).

Το μετσοβίτικο φόρεμα είναι ένα ένδυμα με εφαρμοστό κορσάζ και φούστα με ίσιο κόψιμο και κουφόπιετες που δεν κλοσσάρει. Κάτω από το φόρεμα φοριέται το κλειστό και κάτω από αυτό η αχειρίδωτη καρρὼ φούστα, με το στενό κορσάζ, ανοιχτό εμπρός σε σχήμα ωσειδές.

Το κορσάζ που αποκαλείται στο Μέτσοβο «κλειστό» είναι αυτοτελές εφαρμοστό, χειριδωτό βελούδινο γιλέκο (τουρκ. *iklık*=πουκάμισο) συνηθέστερα ή μάλλινο, μακρυμάνικο, με σατέν μονόχρωμο μπροστάρια, μαύρα συνηθέστερα, αλλά και τριανταφυλλί, τουρκουάζ ή πράσινα, γαλάζια και μπλε, κεντημένα με χρυσό ή με ουτουρά στο μπροστινό άνοιγμα, ενώ τα μανίκια του είναι μακριά και από τον αγκώνα και κάτω είναι από μεταξωτό ή βελούδο ύφασμα.

Τα μανίκια του είναι επίσης εφαρμοστά, ανοιχτά κάτω από τον αγκώνα με απόληξη τριγωνικής γλώσσας, κουμπώνουν με *nastouri* και θηλειές από ουτουρά. Το κάτω μέρος των μανικιών ράβεται από μεταξωτό ή βελούδινο άλλου χρώματος ύφασμα, φοδραρισμένο με μεταξωτό επίσης ή βαμβακερό κατά περίπτωση και φοριέται πάνω από τη φούστα και κάτω από το φόρεμα, ενώ στην καθημερινή χρήση μπορεί να συνοδεύει μόνο τη φούστα. Τα μανίκια είναι κεντημένα με ουτουρά, στο περίγραμμα του κάτω μέρους τους.

Η φούστα, το κάτω μέρος του φορέματος, ενώνεται με το κορσάζ, με τη μέση ψηλά, σχεδόν κάτω από το στήθος, σε ένα λανθάνον στυλ αμπίρ, και φέρει στον ποδόγυρο κέντημα με βελούδο που ονομάζεται κατουφεδάκι, ή συνεχίζει το ίδιο τερζήδικο κέντημα του κορσάζ, με ουτρά.

Πάνω από το κλειστό, αναδεικνύονται στενά μέχρι τον αγκώνα και ανοιχτά κάτω από τον αγκώνα μανίκια του φορέματος, που κοσμούνται με κέντημα ουτουρά στο περίγραμμα. Κρέμονται έτσι ανοικτά, ή συγκρατούνται και αναδιπλώνονται με τρόπο που επιτρέπει να προβάλλουν από το ύψος του αγκώνα και προς τα κάτω, τα στενά με μικρή τριγωνική γλώσσα στην απόληξη, επίσης μεταξωτά άλλου χρώματος και κεντημένα με τον ίδιο τρόπο, μανίκια του κλειστό, τα οποία είναι κουμπωμένα με *nastouri* και θηλειές από ουτουρά.

Το μεταξωτό γυναικείο φόρεμα διακοσμείται στο κορσάζ του με κέντημα από ουτουρά και γαϊτάνι αρμονικού χρώματος που περιτρέχει τους ώμους, το λαιμό και τα μανίκια, με αραιότερο κέντημα την πλάτη και πυκνότερο το ωσειδές άνοιγμα εμπρός που αφήνει να φαίνεται το κλειστό, ενώ περιγράφει και τον ποδόγυρο. Σχηματίζει επίσης τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ φούστας και κορσάζ.

Το κέντημα σχηματίζει σχέδια που ανάγονται στην ανατολική παράδοση των μεταξωτών υφασμάτων, τα οποία αντιγράφηκαν και αποτυπώθηκαν στο κέντημα με μεταλλικές ή μεταξωτές κλωστές, ταξίδεψαν σε όλη τη Μεσόγειο και έλαβαν μορφές ανάλογες με τα σημεία του ενδύματος που διακόσμησαν, συγκροτώντας μια τυπολογία κεντημάτων που συνόδεψαν την τυπολογία των ενδυμάτων. Η ενδυματολογική παράδοση των ελληνικών ενδυμάτων διαθέτει μια μεγάλη κλίμακα σχεδιαστικών εφαρμογών. Τα κεντήματα αυτά, όπως και

το κατουφεδάκι στον ποδόγυρο του φορέματος είναι συνθέσεις και τροποποιήσεις, μεταφορά σε άλλη ύλη, των μοτίβων με τα οποία εμφανίστηκαν τα οθωμανικά, βενετσιάνικα και φλωρεντινά υφάσματα και βελούδα των 13ο -16ου αιώνα, γνωστά από τα εκκλησιαστικά ενδύματα, με κυρίαρχο το μοτίβο της τουλίπας, διακοσμητικές μπορντούρες με την άμπελο και μοτίβα που σχεδιάστηκαν για τη χρυσοκεντητική.

Το διακοσμητικό μοτίβο του ποδόγυρου συχνότερα είναι από βελούδο, το κατουφεδάκι, μια ζώνη έως 20 εκ., η οποία αποτελεί μόνη της έναν διακοσμητικό τύπο «κοφτού κεντήματος», κατά τα πρότυπα του «λευκοκεντήματος», που ίσως να έχει προέλευση τον τύπο μεταξωτού βελούδου υφασμένου με πέλος δύο επιπέδων, ψηλότερο και χαμηλότερο, ή ακριβέστερα βελούδινου πέλους σε σχεδιασμό άνθινου πλοχμού, πάνω σε ύφασμα μπροκάρ (και θα μπορούσε κανείς να αναγνωρίσει την παραπομπή στο βελούδο της Ελεονώρας των Μεδίκων, γνωστής ως Ελεωνόρας του Τολέδο, όπως την απεικόνισε ο Μπρονζίνο τον 16ο αιώνα και που αποτέλεσε πρότυπο μίμησης για σειρά ενδυματολογικών παραλλαγών και αναπαραγωγών. Είναι ένας διάκοσμος που επέτρεψε στους σχεδιαστές να μεταφέρουν την εμπειρία σε άλλες ύλες, όπως στο κέντημα και να αναπαράγουν με διάφορους τρόπους το σχέδιο).

Η ποδιά από ατλάζι, αναγνωρίζεται τυπολογικά από το αχλαδοειδές σχήμα με τις πιέτες στο τελείωμα, κεντημένη με χρυσό στο πάνω και κάτω μέρος, ή με μεταξωτές κλωστές στο κάτω μέρος.

Η φόδρα του φορέματος και των μερών του αποτελείται από διαφορετικό, συνήθως βαμβακερό ύφασμα.

Η επιβολή και η ενσωμάτωση του μεταξωτού φορέματος στην τοπική κοινωνία είχε σχέση με την παρουσία μεγάλου τμήματος του ηπειρωτικού πληθυσμού και κυρίως των Μετσοβιτών, τον 19ο αιώνα στη Ρουμανία. Η ευρωπαϊκή επιρροή και η έμμεση μέσω της παραδουνάβιας κοινωνίας εισόδος του μεταξωτού φορέματος στο Μέτσοβο, αποτελούσε μια διαδικασία που συνδεόταν με την εγκατάσταση των Μετσοβιτών και την παραμονή τους στο Βουκουρέστι και την Αίγυπτο.

Το μετσοβίτικο μεταξωτό φόρεμα συναντάται στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και σήμερα το συναντάμε στα ρουμανικά μουσεία. Η μελέτη της Κ. Νικολέσκου που αναφέρεται στην τυπολογία του ενδύματος, υπενθυμίζει ότι τον 16ο αιώνα το αυτοκρατορικό βυζαντινό ένδυμα αντικαταστάθηκε από το οθωμανικό καφτάνι, τη γρανάτα, το ένδυμα που ράφτηκε από το βενετσιάνικο μεταξωτό και έφερε ως κύριο μοτίβο το «ανοιχτό ρόδι», η χρήση του οποίου έδωσε και το όνομα στο ένδυμα και αυτό αντιγράφει αναγεννησιακό ιταλικό μοντέλο που έφερε η ιταλική επιρροή. Φαίνεται ότι το ένδυμα αυτό εισήχθη σε ελληνικές περιοχές με μεγάλη επικοινωνία με τη Ρουμανία και τη Μολδαβία τον 18ο- 19ο αιώνα. Είχε ως πρότυπο το φόρεμα που προέρχεται από πρότυπα της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και ως μοντέλο της Ρουμανίας μεταφέρθηκε στο Μέτσοβο. Το μοντέλο της Ρουμανίας είχε ως πρότυπο το φόρεμα που προέρχεται από πρότυπα της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, ενώ φαίνεται ότι η ρουμανική ενδυματολογική συμπεριφορά είχε επηρεαστεί από την αναγεννησιακή Ιταλία, που ωθούσε τις επιρροές της στην Ανατολική και κεντρική Ευρώπη.

Αυτή όμως η διαδρομή των επιρροών και της υιοθέτησης σχημάτων και μορφών, της χρήσης υφασμάτων, χρήζει ιδιαίτερης μελέτης. Οι πυκνές και διαρκείς σχέσεις του Μετσόβου με τη Ρουμανία, η εγκατάσταση μετσοβιτών στο Βουκουρέστι μπορεί να εγγυηθεί τη μεταφορά ανάλογων αγαθών. Πράγματι οι οικογένειες του Μετσόβου που εγκαταστάθηκαν στη Ρουμανία και κληρονόμησαν στο Μέτσοβο αντίστοιχα πολιτισμικά αγαθά μεταξύ των οποίων και μεταξωτά φορέματα, πιστοποιείται από τις υπάρχουσες οικογενειακές κληρονομίες του τόπου. Η διακίνηση των μεταξωτών υφασμάτων και ο κοινωνικός πλούτος, είχαν διαμορφώσει τον αισθητικό κανόνα και την ενδυματολογική συμπεριφορά των υπηκόων της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ενώ οι πληθυσμοί ανταγωνίζονται στη διατύπωση, στην έκφραση, στην οριστική μορφή και την επικύρωση του στυλ.

Το μεταξωτό ύφασμα του μετσοβίτικου φορέματος προέρχεται από τις αγορές της Κων/πολης, της Ρουμανίας, της Αιγύπτου και εντάχτηκε στο τέλος του 19αι. στο ενδυματολογικό πρόγραμμα των γυναικών που διέθεταν πλούτο και των οποίων οι οικογένειες συνδέονταν με τον εμπορικό κύκλο της διασποράς. Αν θεωρήσουμε ότι τα χρυσοκεντήτα δώρα των εκκλησιών από τον 18αι. έχουν προέλευση τη Ρωσία, τη Βιέννη και τις πρωτεύουσες των παραδουνάβιων ηγεμονιών, άλλο τόσο και τα μεταξωτά υφάσματα των ενδυμασιών, όπως και η τυπολογία των ενδυμάτων, μεταφέρονται από τους ίδιους τόπους, με μια εκλεκτική συμπεριφορά που προσιδιάζει στην τοπική παράδοση των πληθυσμών που τα υιοθετούν και τα μεταφέρουν στην πατρίδα. Εδώ άρχιζε μια άλλη ζωή της ενδυματολογικής συμπεριφοράς και του τρόπου που προοδευτικά ενσωμάτωνε τον εισαγόμενο τύπο, ως τη δημιουργία μιας τοπικής τυπολογίας που θα αναπαράγεται στο εξής από τα κοινωνικά στρώματα κατά τη διαδικασία της κοινωνικής κινητικότητας που θα εμφανίσουν.

Στη Βαλκανική και στις παραδουνάβιες Ηγεμονίες, με καφτάνια από καλό σεραζέρ με ανατολικά υλικά και με σχέδια της Κων/πολης, εμφανίζονται οι άρχοντες και οι βογιάροι, στο τέλος του 16ου αιώνα.. Εμφανίζονται να φορούν φερεζέ από ατλάζι, ντουλαμά από ατλάζι, ντουλαμάδες από ταφτά, κόκκινα δαμασκηνά και άλλα που χαρακτηρίζονται χρυσά, με επιτέτουλ=επι της κεφαλής (πιπτέ) χρυσό, με 16 έως 130 φλορίνια=κίτρινα=φλωριά. Έστι εξηγείται ίσως και η μετσοβίτικη αρχοντική στολή, με την περούκλια, τη λειπισκάνικα, τον πιπτέ και τα φλουριά στο κεφάλι, που αποτελούσε το απαραίτητο συμπλήρωμα της μάλλινης δίμτας ή του μεταξωτού φορέματος από πολυτελές ύφασμα, όπως η μαντίνα, ο κουραζές και το βελούδο.

Τα ενδύματα των εμπόρων που διαδέχτηκαν το διοικητικό στρώμα των βυζαντινών αρχόντων και αποτέλεσαν το στρώμα των πλουσιών από τον 15ο μέχρι τον 19ο αιώνα, κοσμήθηκαν με κεντήματα που είχαν συγχωνεύσει δυτικό και ανατολικό στυλ, είχαν ενσωματώσει μοντέλα υφασμάτων της Ιταλικής αναγέννησης και της οθωμανικής-περσικής παράδοσης, στην εκδοχή μιας πολυτέλειας που χαρακτήριζε τη νέα εποχή. Αυτή η τάση απλώθηκε κοινωνικά προς τα στρώματα που πραγματοποιούσαν την κοινωνική τους άνοδο.

Έτσι η νεοελληνική ενδυμασία των διαφόρων τάπων, ανάλογα με την περιοχή με την οποία συνδέονταν εμπορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά επομένως, δέχτηκαν επιρροές που τις ενσωμάτωσαν στο δικό τους μοντέλο και στις δικές τους ενδυματολογικές επιλογές.

Τα υφάσματα που συναντώνται στο Μέτσοβο και στις πόλεις μετεγκατάστασης, όπως ήταν τα Τρίκαλα κυρίως και τα Γιάννινα, και τα οποία σηματοδοτούν το ύφασμα αλλά και το φόρεμα, είναι:

Μαντίνα: το μεταξωτό ύφασμα και κατ'αναλογία το φόρεμα, κόκκινο συνήθως, ενίοτε γαλάζιο ή τουρκουάζ, με λευκά-υποκίτρινα άνθη, ύφανσης μπροκάρ. Μαντίνα ενδέχεται να είναι το βυζαντινό μαντίν.

Κουραζέ: ταφτάς μεταξωτός, ύφανσης μουaré, μονόχρωμος, κόκκινο, πράσινο, μπλε, μωβ. Ο Ηρόδοτος και ο Πλίνιος στη συνέχεια, μίλησαν για τις αιγυπτιακές λινές cuirasses (=tuniques) που είχαν γίνει από μια πολύ ανθεκτική κλωστή. Κουραζέ από το Κορασάν ή Κρουαζέ ύφανση, ή Σεραζέρ=σηρικό, από τη βυζαντινή λέξη που φαίνεται να διατηρήθηκε στην οθωμανική Κων/πολη. Από το Κορασάν ή από την κρουαζέ ύφανση, ή από το όνομα το κουϊράσε, που θα πει τουνίκα ένδυμα-, φαίνεται ότι έχει ανατολική προέλευση. Αυτό σημαίνει ότι στο Μέτσοβο έφτασαν υφάσματα πολυτελούς ύφανσης, που ενδεχομένως να ήρθαν από την Κων/πολη, ή έμοιαζαν με εκείνα της Κων/πολης.

Φλωρινάτα: Μιλεφιόρι ή σουλεμανιγέ: μεταξωτό ύφασμα με μικρά ανάγλυφα άνθη στο φόντο, σε όλα τα χρώματα, προϊόντα της Κων/πολης και της Προύσας και αναπαραγωγικές εκδοχές της Δύσης.

Βελούδο: μονόχρωμο ή με άνθινο διάκοσμο, σε όλα τα χρώματα.

Κουτινί: ριγέ άσπρο με κίτρινες ρίγες, ή κόκκινο με κίτρινες ρίγες, μεταξωτό υφάδι-βαμβακερό στημόνι, όψη μεταξωτού, ύφασμα γνωστό από τη μεταξουργία της Βαγδάτης, του μαμελουκικού Καϊρου, της Κων/πολης αργότερα.

Σαμαλιτζί: κόκκινο ή κίτρινο-χρυσάφι ριγέ, μουaré ταφτάς της Δαμασκού, του Καϊρου ή της Αλεξάνδρειας.

Μπροκάρ: Μεταξωτά υφάσματα με άνθινο διάκοσμο, ιταλικής, γαλλικής ή αιγυπτιακής κυρίως προέλευσης. Τα μπροκάρ υφάσματα των μετσοβίτικων ενδυμάτων είναι του τέλους του 19ου-αρχών του 20ου αιώνα.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΚΕΝΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ

Τα μετσοβίτικα ενδύματα της συλλογής του Μουσείου διαθέτουν κεντήματα τυποποιημένου διακοσμητικού τοπικού προγράμματος που είναι αναγνωρίσιμο, σχεδόν σε όλα τα ενδύματα. Η υιοθέτηση ενός τύπου κεντήματος και ενός διακοσμητικού προγράμματος αντανάκλα την προτίμηση των περιοχών που επέμεινε στο ένα ή το άλλο κέντημα, εκείνο που ανταποκρινόταν στην αισθητική αλλά και στην παράδοση της δικής του κοινωνίας. Το κέντημα αποτυπώθηκε σε καθορισμένα σημεία του ενδύματος και κόσμησε πλευρές που σηματοδοτούν την έννοια της καλαισθησίας και της αισθητικής, της οικονομίας και του πλούτου της τοπικής κοινωνίας και της κοινωνίας της διασποράς. Απομιμήσεις, επαναλήψεις, υιοθετήσεις είναι διαδικασίες που συνοδεύουν τη δημιουργία ενός τοπικού στυλ.

Τα εργαστήρια του 19ου αιώνα υπήρξαν πολυάριθμα για το ράψιμο των ελληνικών ενδυμασιών, οι «ελληνορράπτες» που αναδύθηκαν, με τα σταθερά εργαστήρια, μετακινούνται από σπίτι σε σπίτι για το ράψιμο του συνόλου των ενδυμάτων της προίκας, μέχρι τον πόλεμο στα αστικά κέντρα και μέχρι το 1970 στα χωριά.

Το κέντημα ήταν δικαιοδοσία του ελληνορράπτη που γνώριζε όλα τα σχέδια, διέθετε ανθίβολα για το κατουφεδάκι και αναπαρήγε με χρυσές και μεταξωτές κλωστές (χρυσό και ουτουρά) το σχέδιο, το οποίο υλοποιούσε με το κρυφό ράψιμο της κλωστής πάνω στο προσχεδιασμένο, πραγματικά ή νοητά, μοτίβο που θα ακολουθούσε την παρυφή του ενδύματος, ακολουθώντας το μπροστινό άνοιγμα του κλειστό, των μανικιών, τον ποδόγυρο.

Δείγματα κεντημάτων διαδεδομένων στην οθωμανική Βαλκανική από το Μέτσοβο συγκροτούν μια τυπολογία αναγνωρίσιμη και ιδιαίτερα πιστή στην παράδοση του 19ου αιώνα. Η τοπική μετσοβίτικη κεντητική αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα με συγκεκριμένη τυπολογία που επαναλήφθηκε έκτοτε, στα παραδοσιακά ενδύματα. Τύποι συνθέσεων και μοτίβων συνέταξαν το διακοσμητικό πρόγραμμα που συγκρότησε την τοπική ταυτότητα του ύφους και την αισθητική της μετσοβίτικης γυναικείας ενδυμασίας. Τα σχέδια των κεντημάτων με χρυσό ή με ουτρά φέρουν τοπικές ονομασίες, γνωστές στους κεντητές.

Το κέντημα ακολουθούσε τις λογικές λύσεις του ενδύματος ανάλογα με την περίπτωση κατά την οποία χρησιμοποιείται, ως επίσημη ενδυμασία του γάμου ή των γιορτών, με μια κλιμάκωση των σημαντικών γιορτών με κορυφαίο το Πάσχα, την Πρωτοχρονιά και της Αγ. Παρασκευής, ή καθημερινή και ανάλογα με την ηλικία και την οικονομική δυνατότητα. Το κέντημα από τα χέρια των χρυσορραφτών, των τερζήδων, με δίκλωνη στριφτή μεταξωτή κλωστή, τον ουτουρά, έλαβε διάφορες διακοσμητικές εκδοχές ανατολικού ύφους, ενώ τα μοτίβα και οι συνθέσεις διαμορφώθηκαν ανάλογα με τις διαστάσεις του τμήματος της ενδυμασίας που καλύπτεται. Η τοπική ορολογία αναφέρει: μετωπούλια, σταφυλάκι, αλυσίδα, καγκελάκι, ζιάχε, μπρουμά, και άλλες μικρές περιγραφικές διατυπώσεις.

Μπρουμάς: Κέντημα που περιγράφει το οβάλ άνοιγμα του στήθους μετσοβίτικου φορέματος. Διαδοχικές θηλιές εξέχουν που προβάλλονται διακριτικά πάνω στα μπροστάρια του κλειστό που θα φορεθεί μέσα από το φόρεμα. Ράβεται με τον τερζήδικο τρόπο, το κρυφό ράψιμο. Μονόχρωμο, σπανιότερα δίχρωμο με εναλλαγή χρώματος ουτουρά, ανά μία εξέχουσα κλωστή, εν είδει θηλείας.

Ζιάχα: τρέσσα του εμπορίου, σχηματίζει ζιγκ-ζαγκ ως εσωτερικό κέντημα στο οβάλ άνοιγμα του στήθους του μετσοβίτικου υφαντού στον αργαλειού φορέματος, της δίμτας. Με το γαϊτάνι η ζιάχα κεντιέται στο περίγραμμα του μανικιού ως δαντελωτή τρέσσα που εξέχει.

Μετωπούλια: κέντημα με ουτουρά, στη θέση διακοσμητικής τρέσσας που εξέχει στο περίγραμμα του μανικιού του φορέματος, ή εσωτερικά της σειράς του περιγράμματος.

Καγκελάκι, Γίτε (άμπελος), **Κουρκουμάς** είναι ονομασίες επίσης κεντημάτων.

Γαϊτάνι, είναι δύο στριφτές χοντρές μεταξωτές κλωστές, σε σχήμα βελονιάς που ονομάζεται ρίζα ώστε να

αποδίδει μόνη της το αποτέλεσμα που θα απέδιδαν δύο μεταξωτές κλωστές που θα έπρεπε να στριφτούν και να ραφτούν χωριστά, με τρόπο τερζήδικο, με κρυφό ράψιμο στην επιφάνεια του υφάσματος.

Ουτουράς, είναι η στριφτή μεταξωτή κλωστή μονόχρωμη ή δίχρωμη που σχηματίζει τα κεντήματα με τον τερζήδικο επίσης τρόπο, το κρυφό ράψιμο.

Φαίνεται ότι η λέξη ουτράς ή ουτουράς είναι η μεταξωτή κλωστή που κεντούν ίσως αρχικά την τουρά ή τούργκα, την υπογραφή του Μωάμεθ και κατ' επέκταση του σουλτάνου, είναι δηλαδή το σχέδιο από το οποίο μέρος της αποσπάται και συγκροτεί αυνόνομο διακοσμητικό θέμα. Ουτουράς είναι η κλωστή με την οποία κεντούν το αραμπέσκ σχέδιο.

Σιρίπι είναι ουτράς, αλλά λέγεται σιρίπι όταν κεντιέται σε ευθεία γραμμή, ουτουράς όταν σχηματίζει σχέδιο.

Κατουφεδάκι: Μαύρο βελούδο σχεδιασμένο με ανθίβολο τυποποιημένα μοτίβα σε οθωμανικά σχέδια λωτού και παιονίας (χρησιμοποιήθηκε τον 15ο και τον 16ο αιώνα) σε απομίμηση ή επέκταση της αισθητικής του φορέματος της Ελεωνόρας του Τολέδο. Ίσως αυτή η συγγένεια να μας προϊδεάζει ή και να επιβεβαιώνει για την πραγματική υπόσταση αυτής της κουλτούρας, μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Το κέντημα σε μεταξωτό και βελούδο ύφασμα με την τεχνική που έγινε γνωστή ως τερζίδικη, έχει μακρά ιστορία στον Ευρωπαϊκό και στο Μεσογειακό κόσμο και στις κοινωνίες που ήρθαν σε επικοινωνία με τα μεγάλα ρεύματα του πολιτισμού, τον αρχαίο ελληνο-ρωμαϊκό, που προχώρησε στην Ευρωπαϊκή Αναγέννηση και αγκάλιασε τις κοινωνίες της Βόρειας, Ανατολικής - Κεντρικής Ευρώπης, τον αραβο-ισλαμικό, που απλώθηκε στη Μεσόγειο με κύρια κέντρα του την Ισπανία τη Σικελία και τη Μικρά Ασία. Και έπειτα η Κεντρική Ασία, με την περσική, με την κινεζική και ινδική παράδοση των μογγόλων, των σελτζούκων και των οθωμανών της Κων/πολης. Εκεί όπου συναντήθηκε η Δύση με την Ανατολή, σε μια διαρκή επικοινωνία.

Τα τερζήδικα κεντήματα κοσμούν τα ενδύματα των αστικών κοινωνιών και έπειτα των αγροτικών στις οποίες εξαπλώθηκε η τάση και η δυνατότητα, με την ανάπτυξη του εμπορίου.

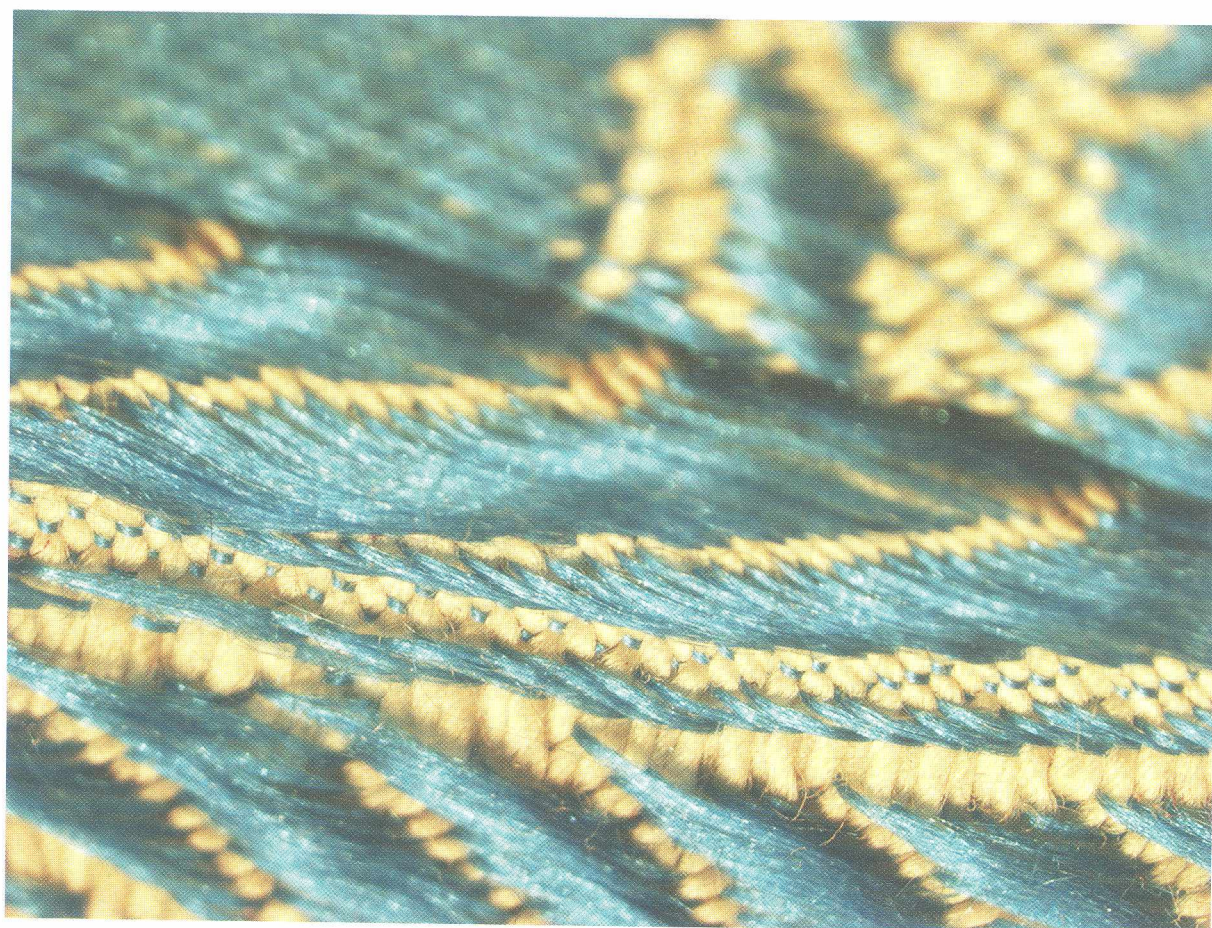
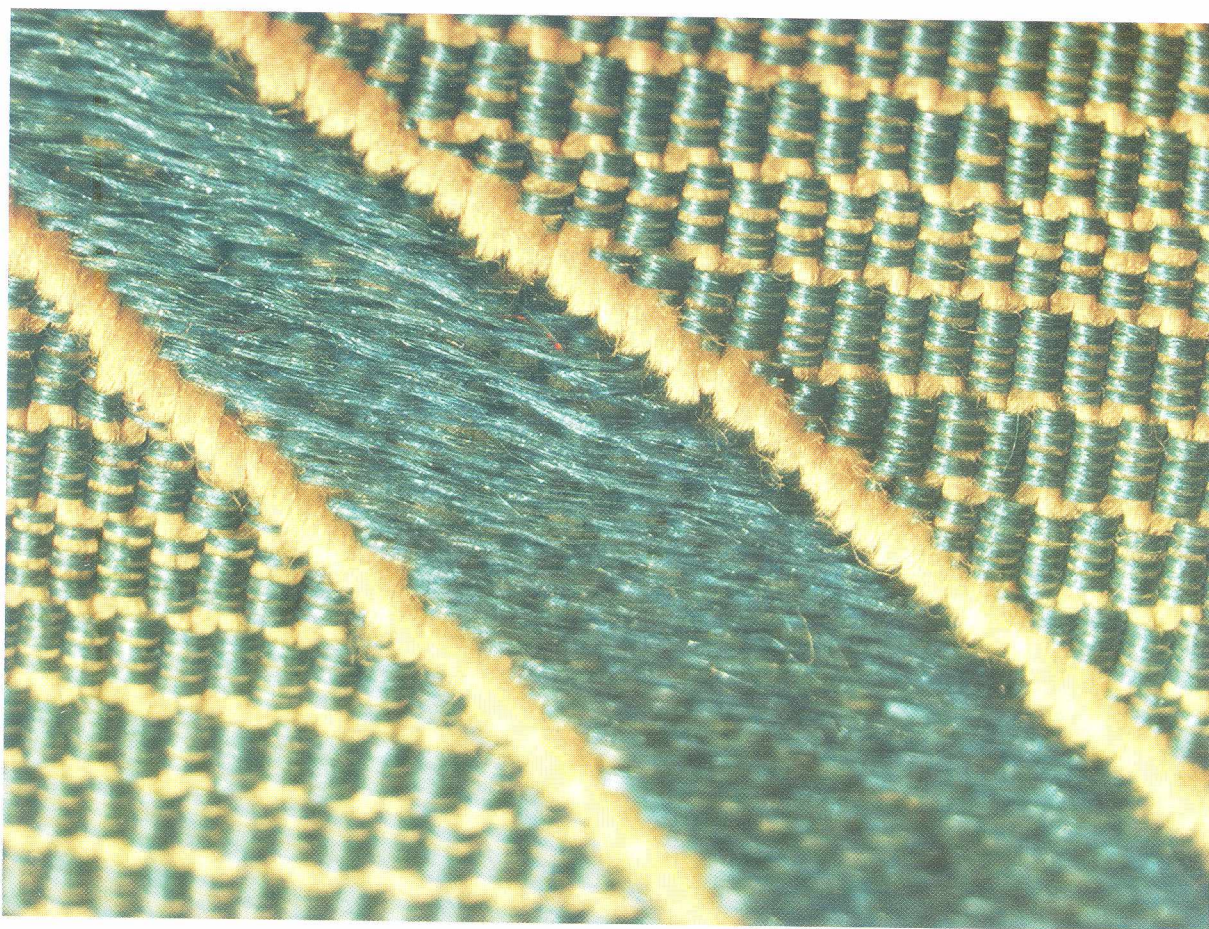
Η ιστορία τους στο Βυζάντιο συνδέεται με τα εκκλησιαστικά δείγματα της τέχνης χρυσοϋφαντών και χρυσοκέντητων αμφίων. Η παράδοση των υφαντών μεταξωτών με χρυσοκλωστές ανάγεται στις πόλεις του δρόμου του μεταξιού, συνδέονται με τους εγκατεστημένους πληθυσμούς των πόλεων ή των πληθυσμικών κέντρων που ασκούν αγροτικές καλλιέργειες όπως καλλιέργεια μουριάς, μεταξοσκώληκα, νηματουργίας μεταξωτών και υφαντουργίας μεταξωτών. Τα δείγματα που ανακαλύφθηκαν και διασώζονται στα μουσεία του κόσμου, καταγράφουν αδιάψευστα την ιστορία των επικοινωνιών και της δημιουργίας και επαληθεύουν τις οικονομικές και κοινωνικές μορφές αλλά και τις πολιτισμικές νοοτροπίες που διατυπώνονται με τον ενδυματολογικό κώδικα και το σύστημα του διακόσμου.

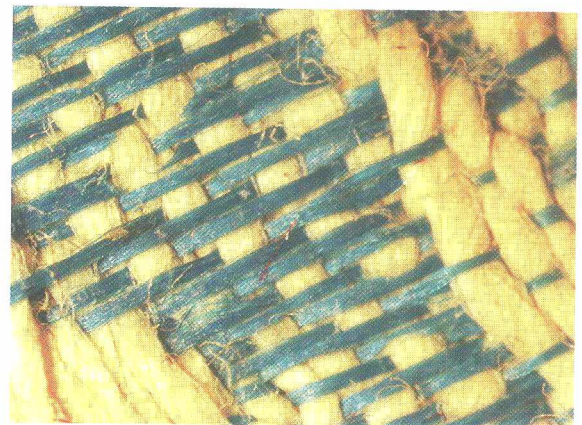
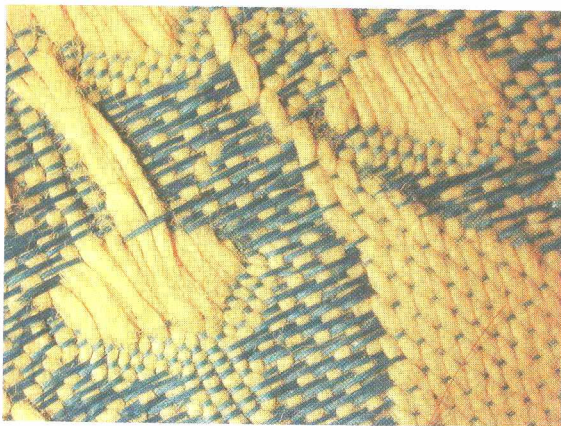
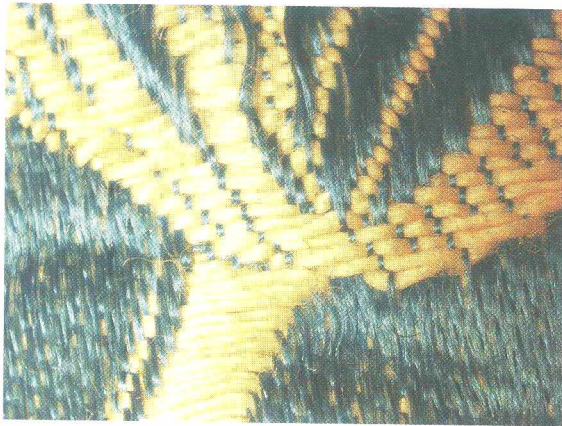
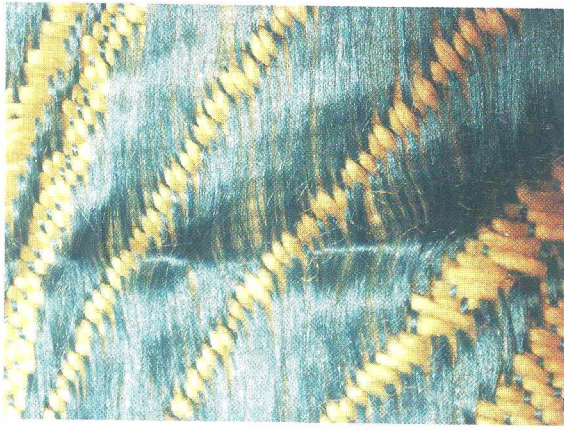
B.P

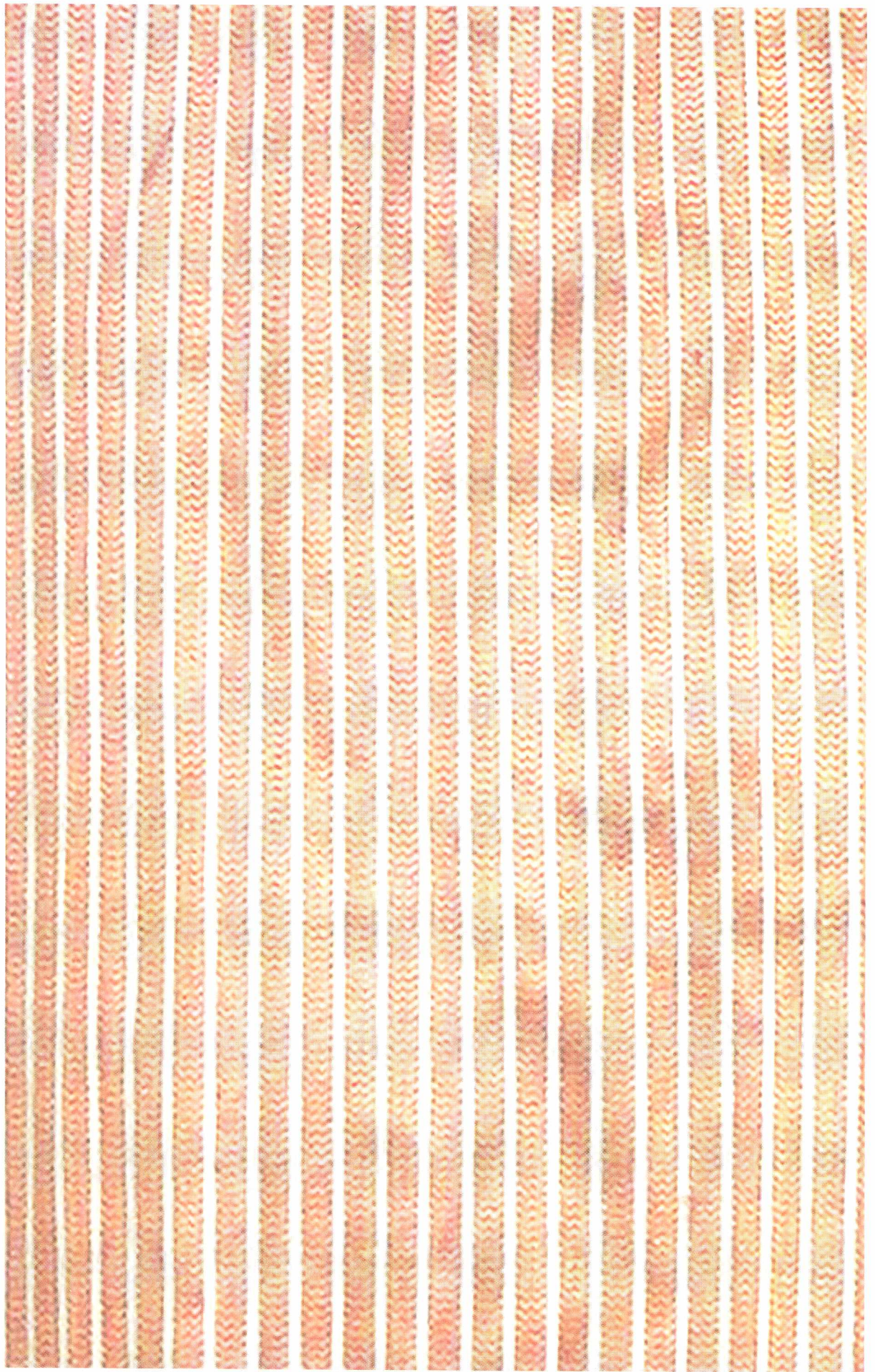

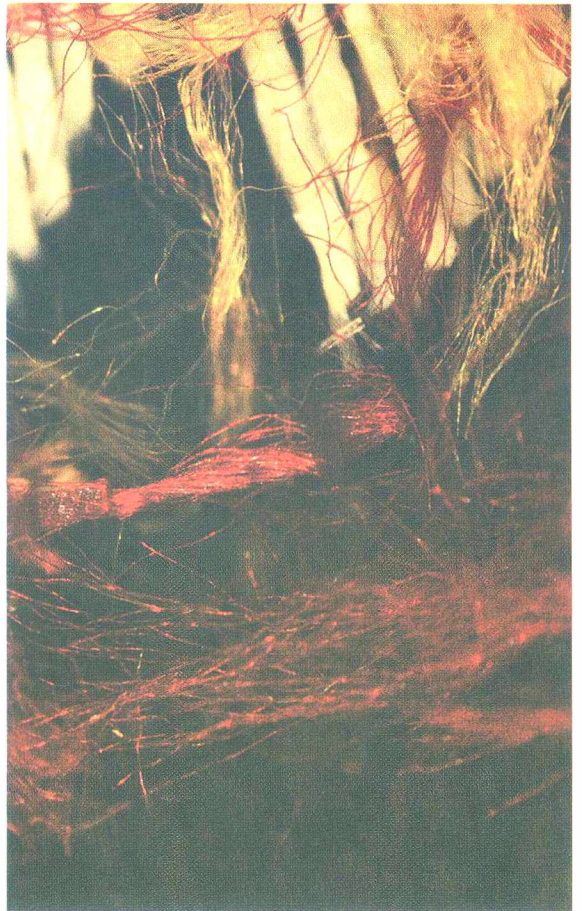

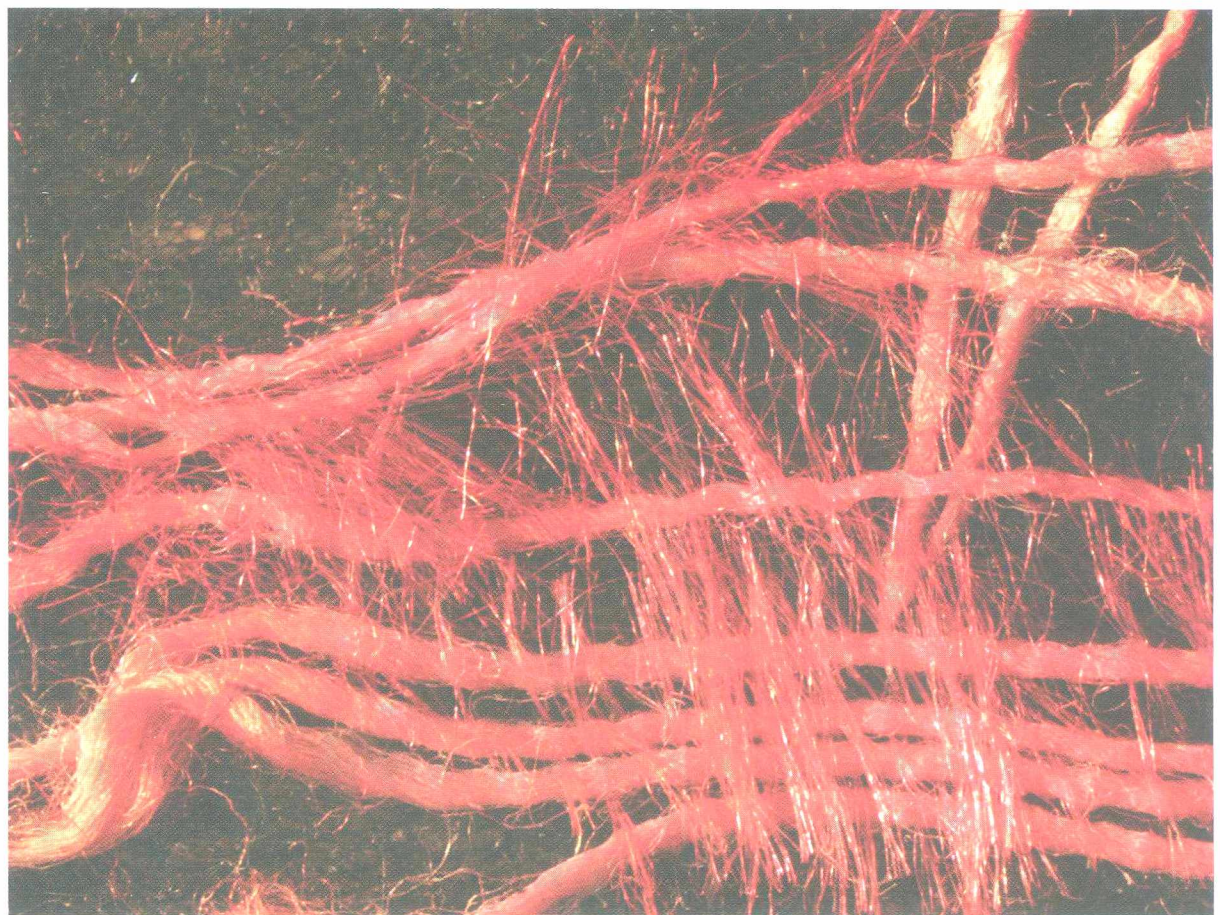
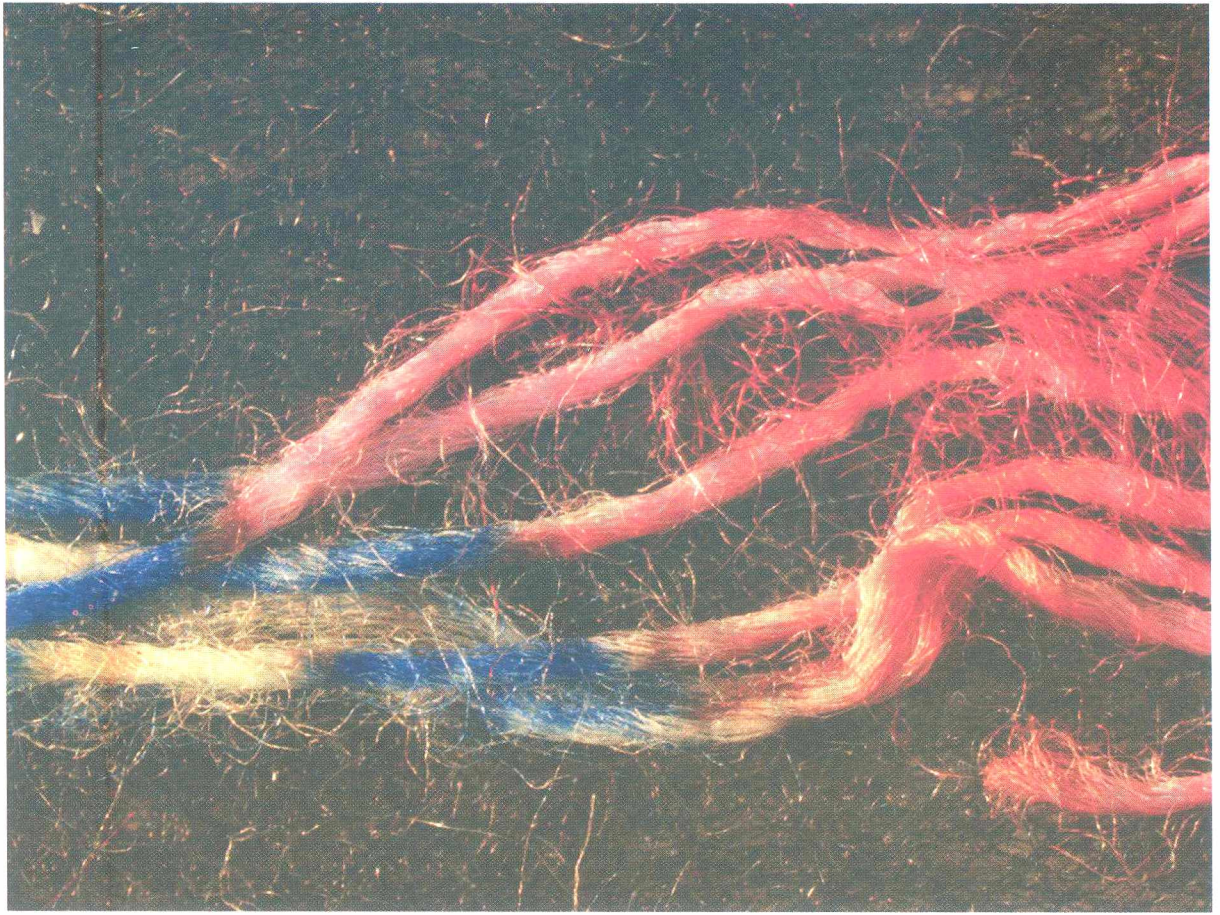

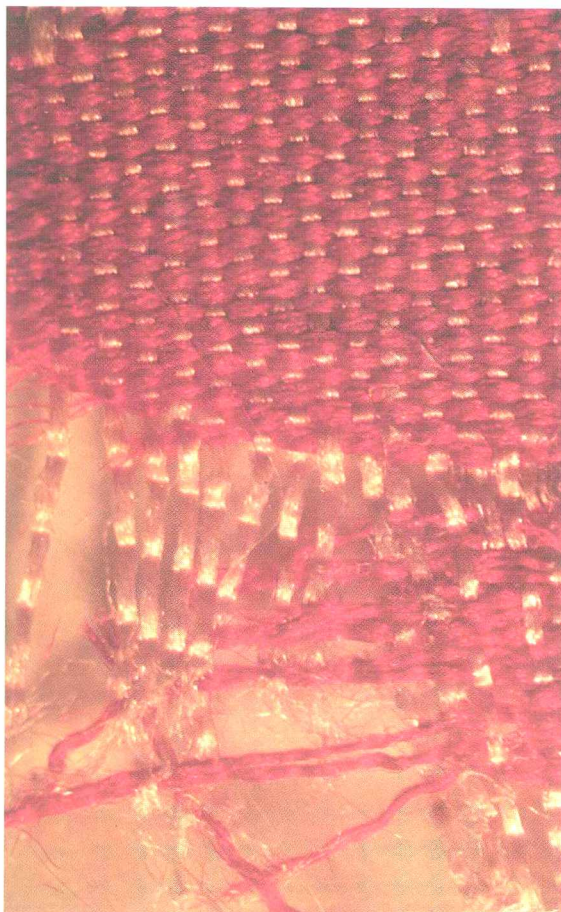

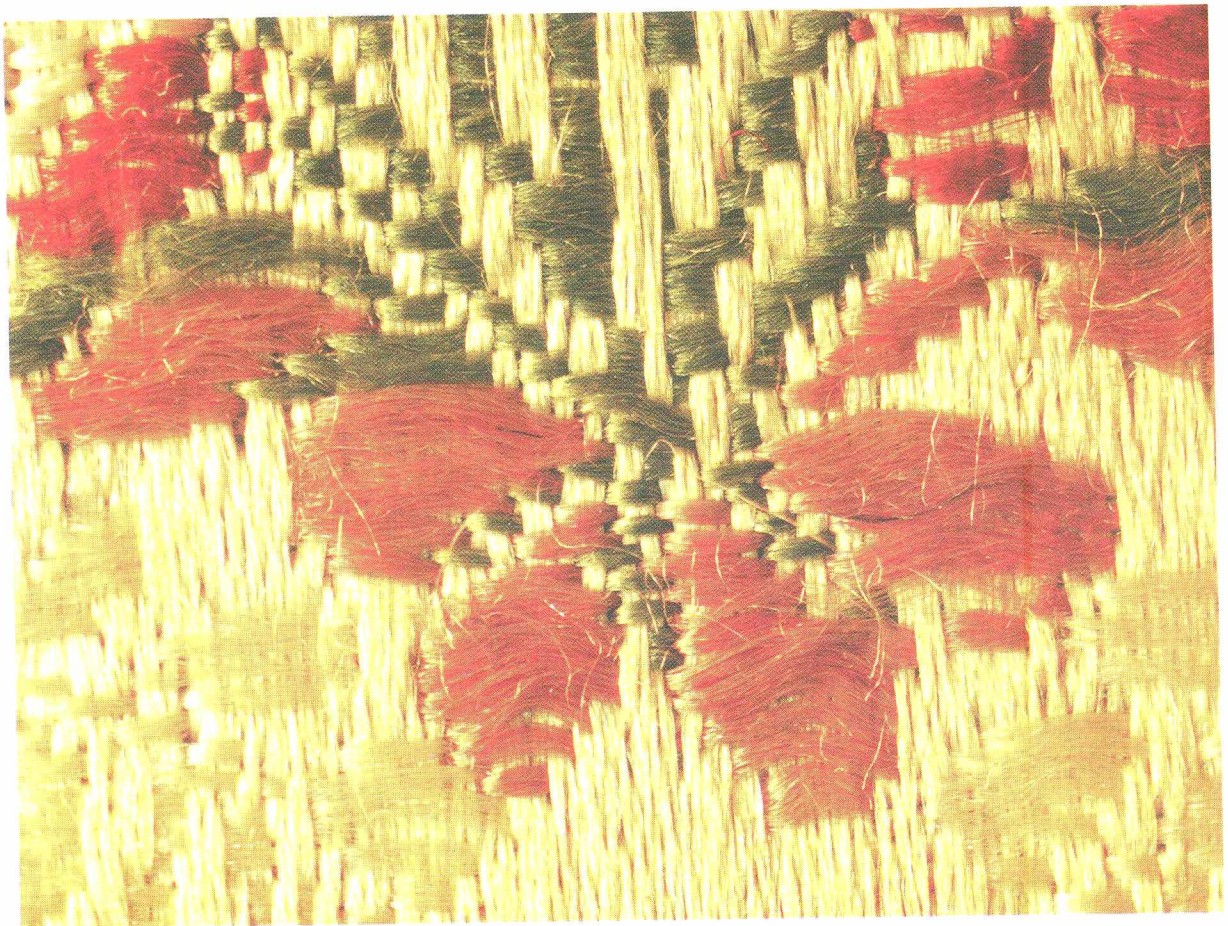
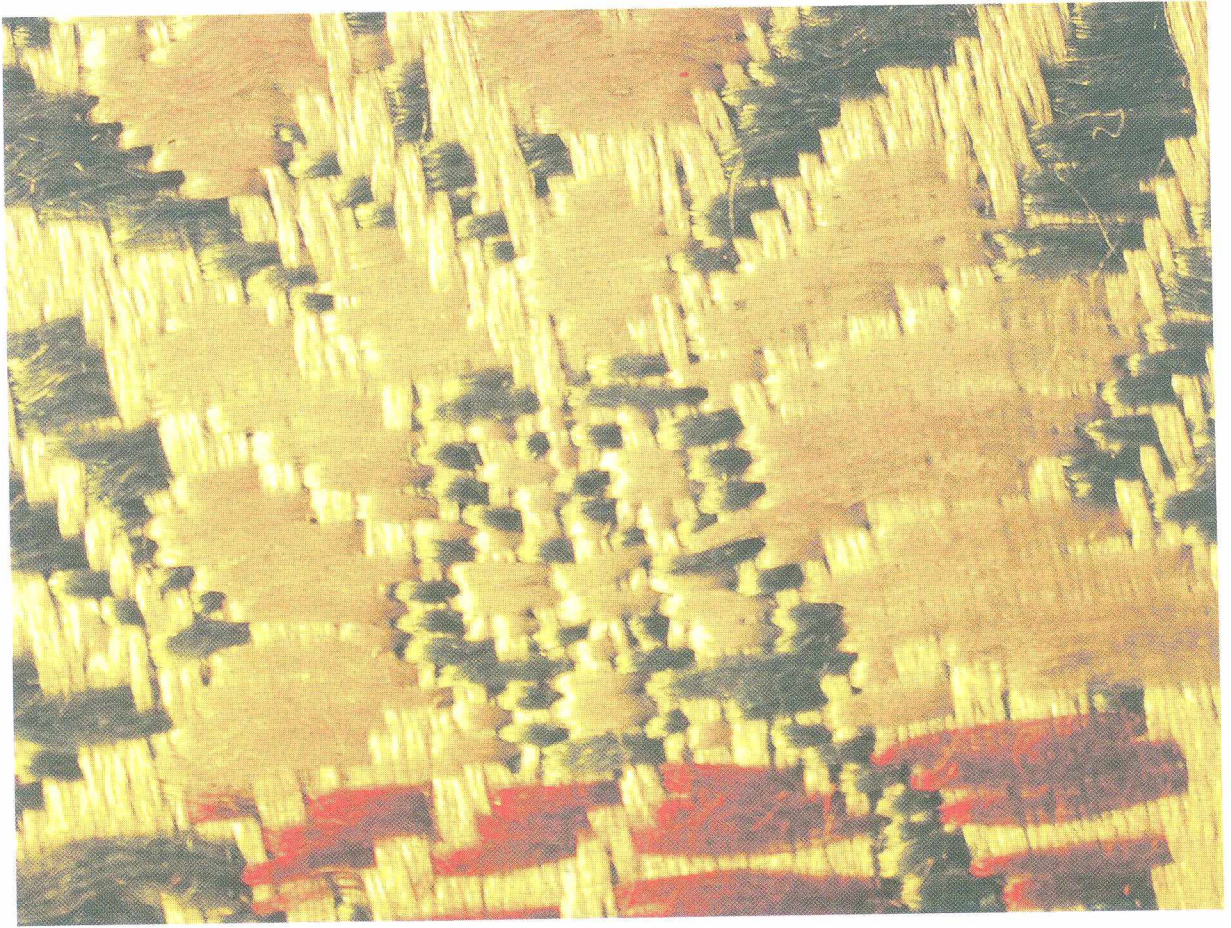

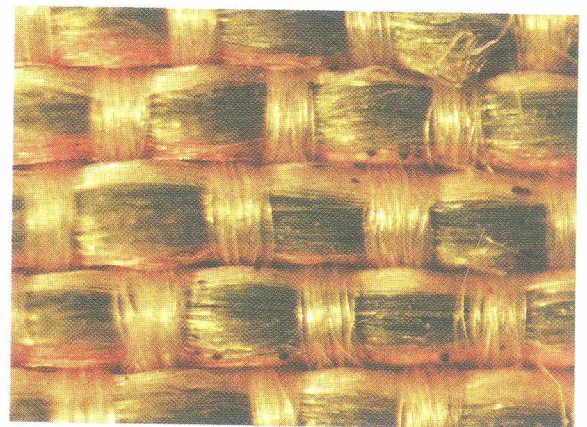
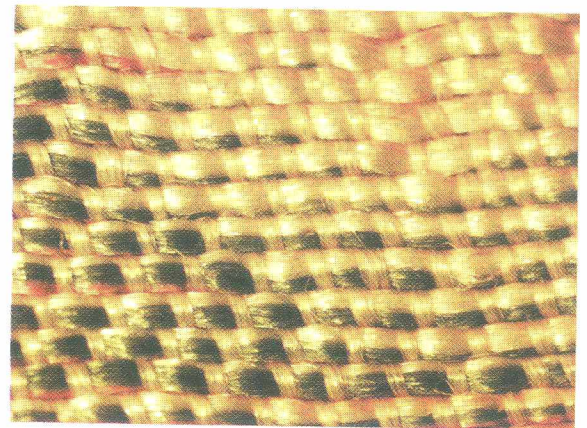
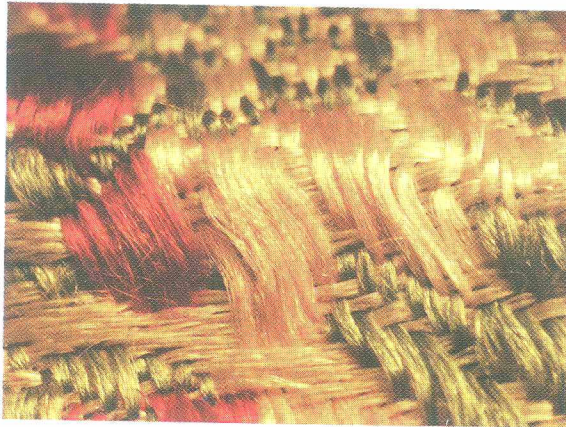
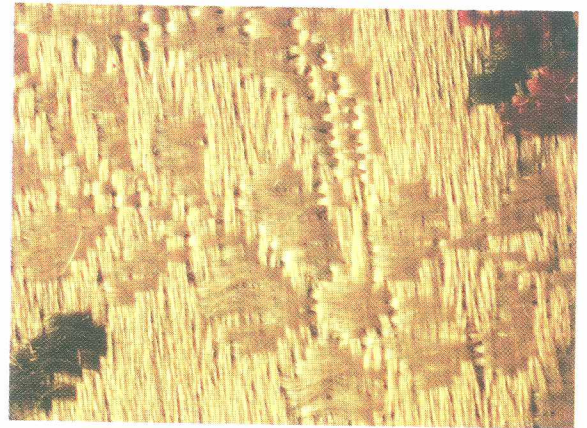
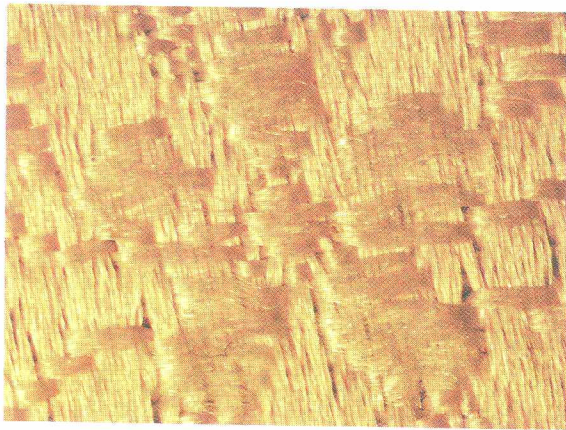
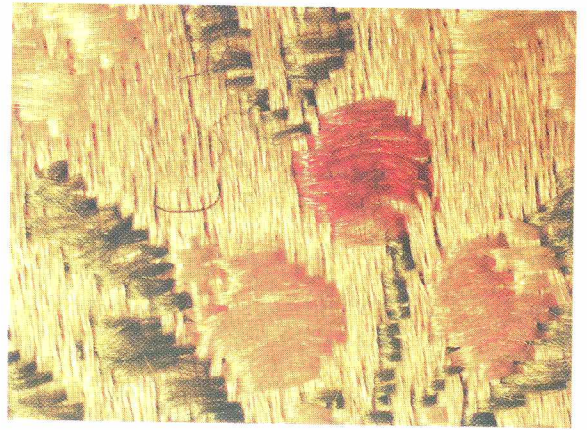
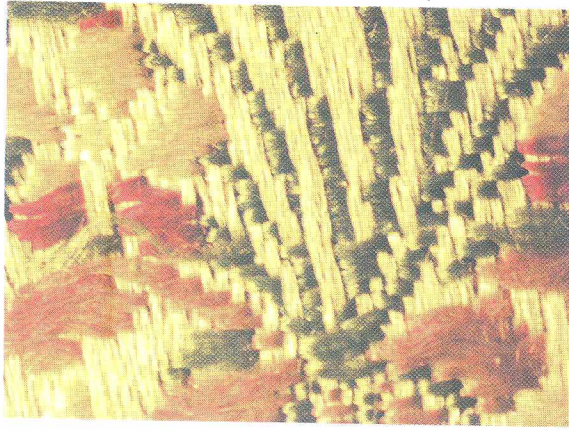

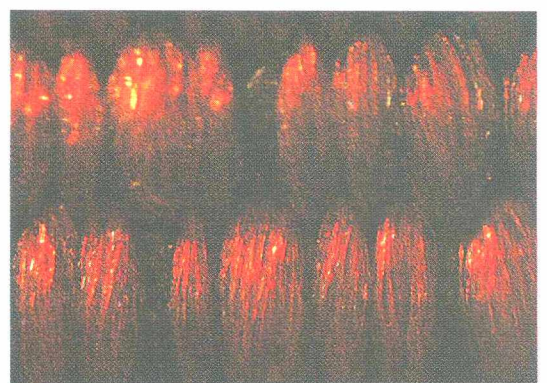
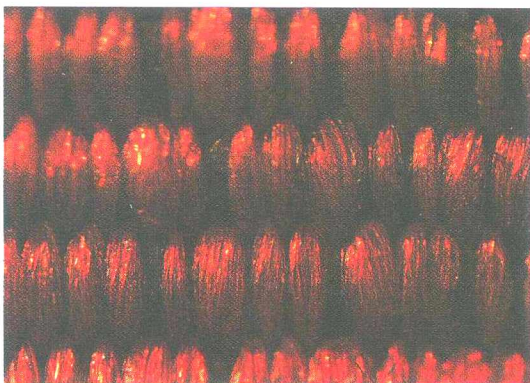
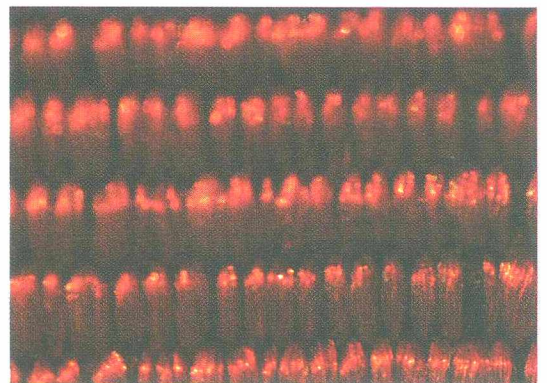
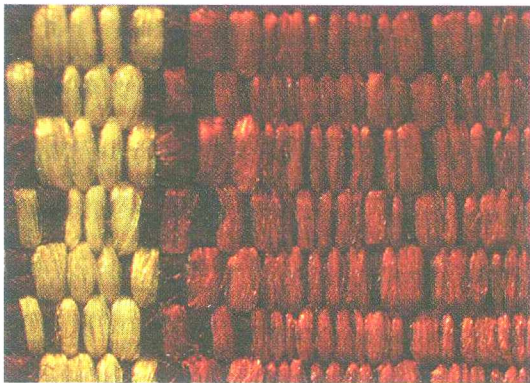
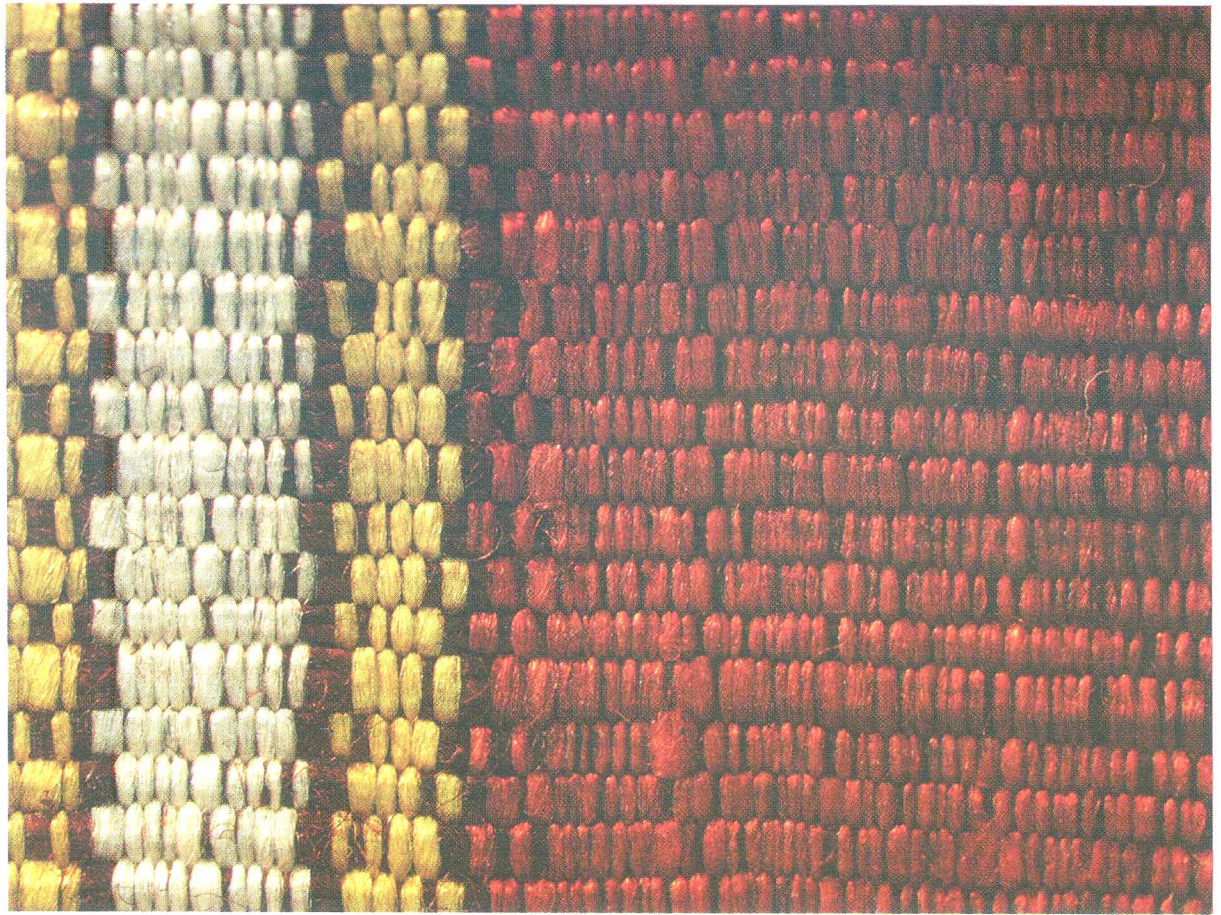

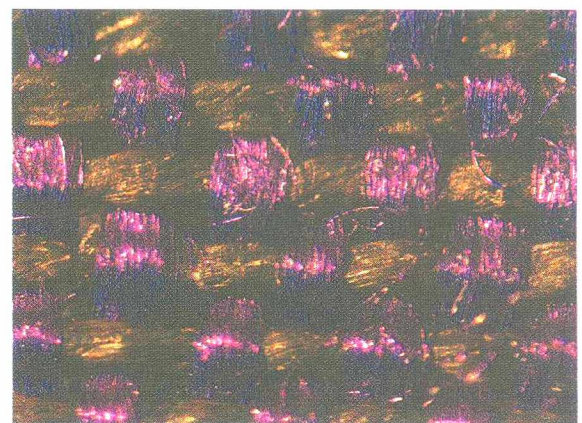
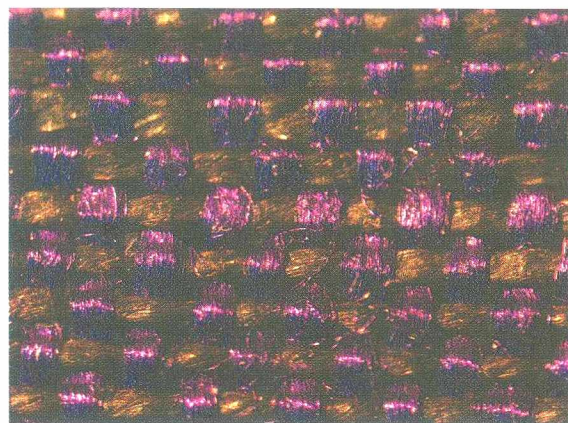
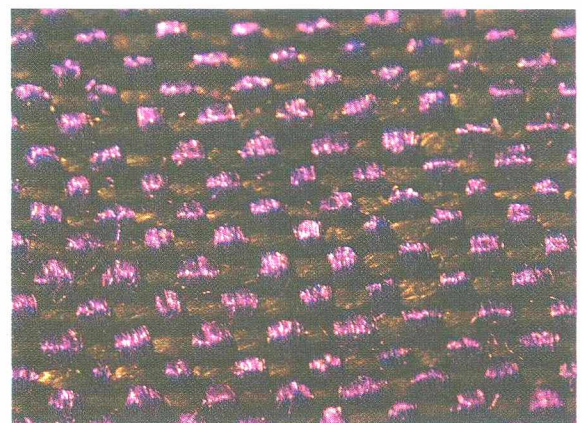
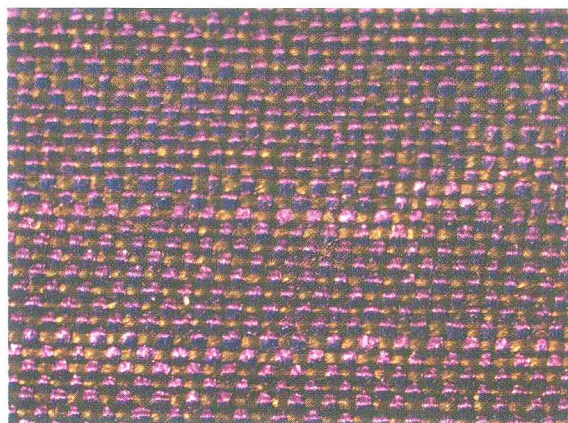
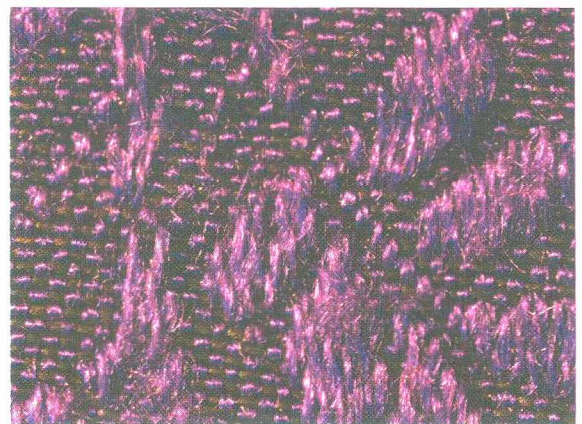
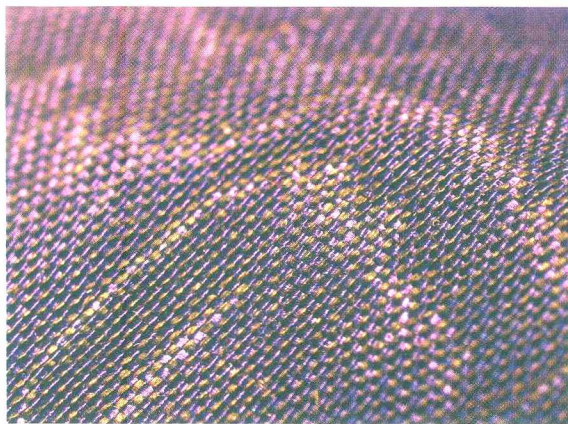
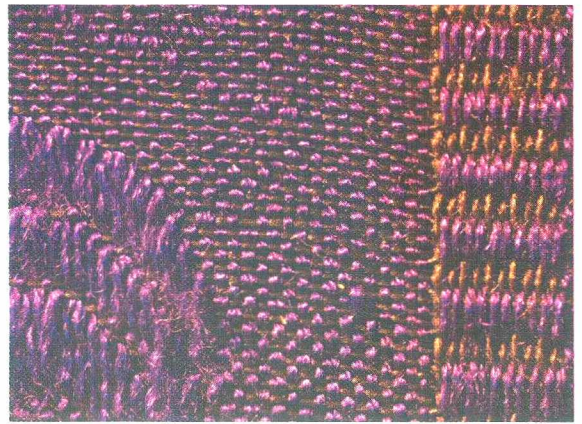

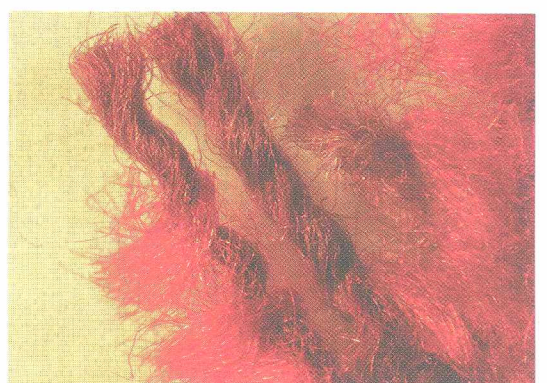
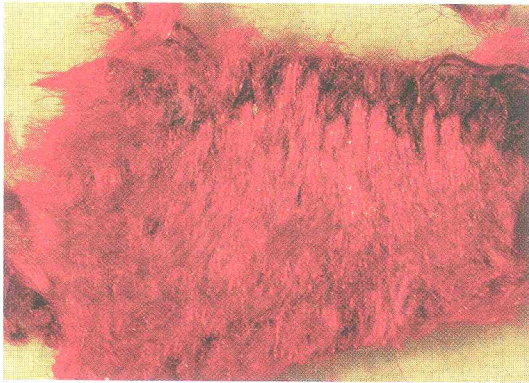
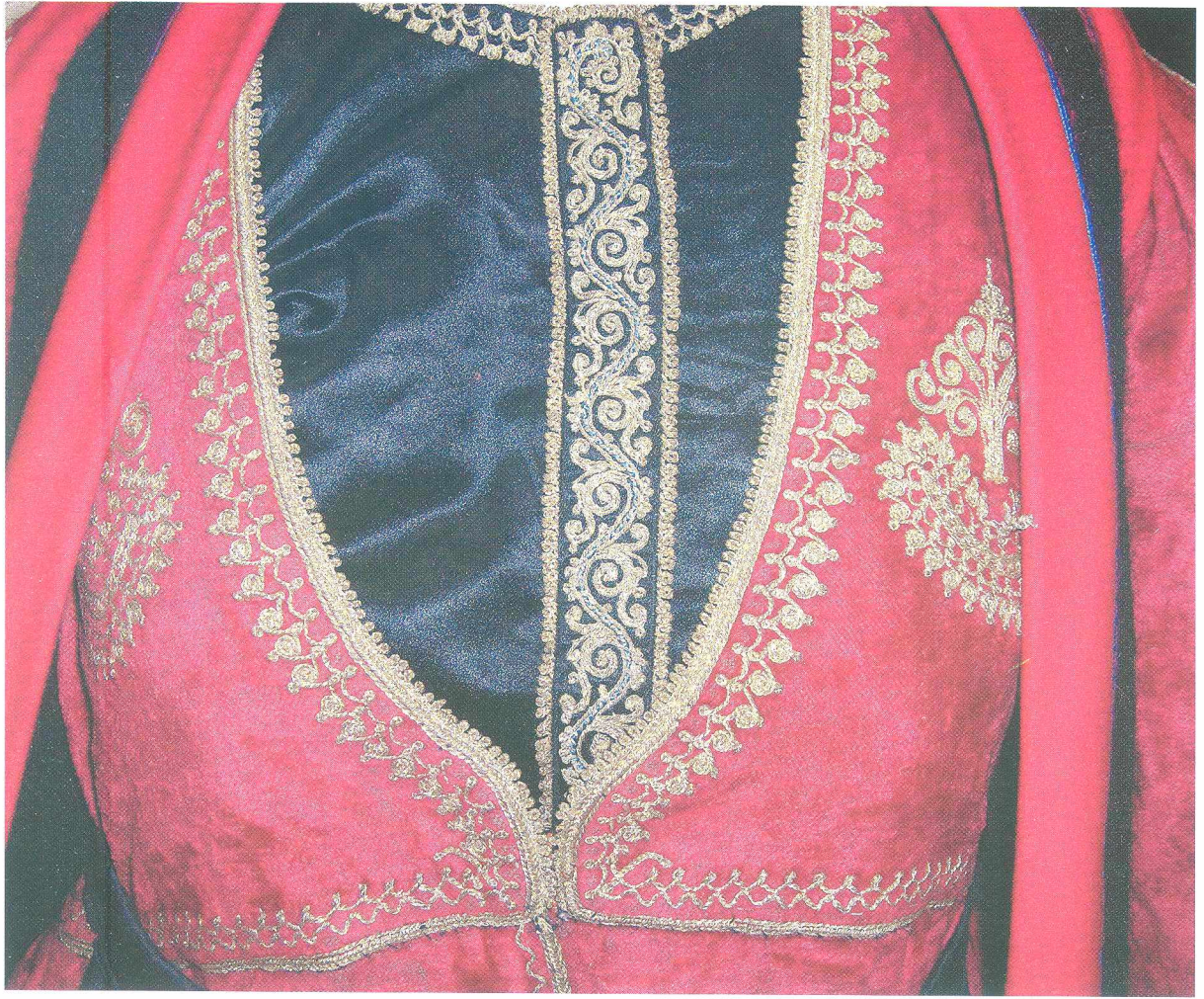

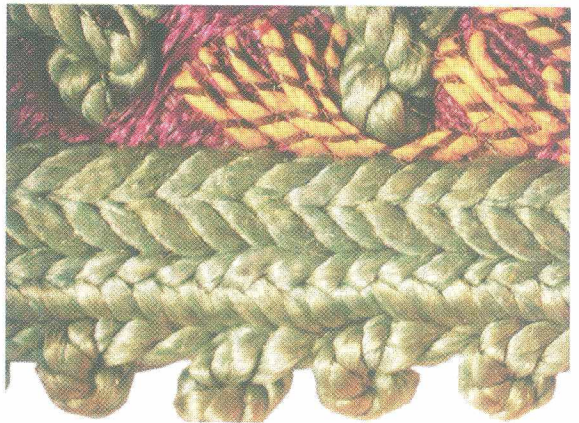
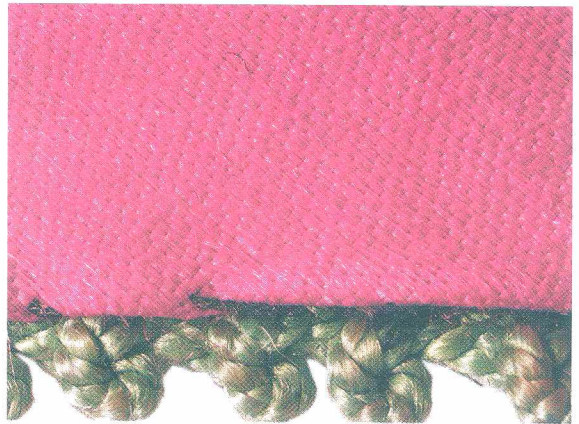
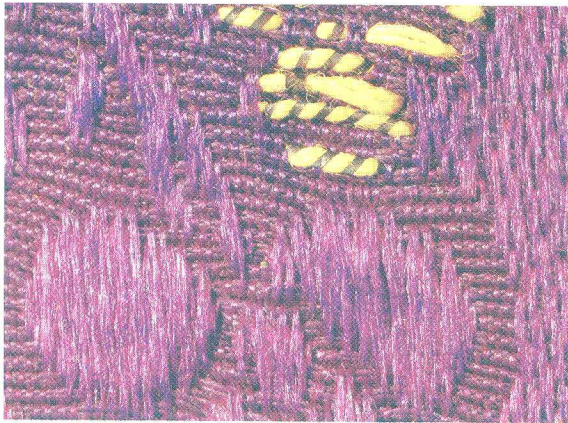

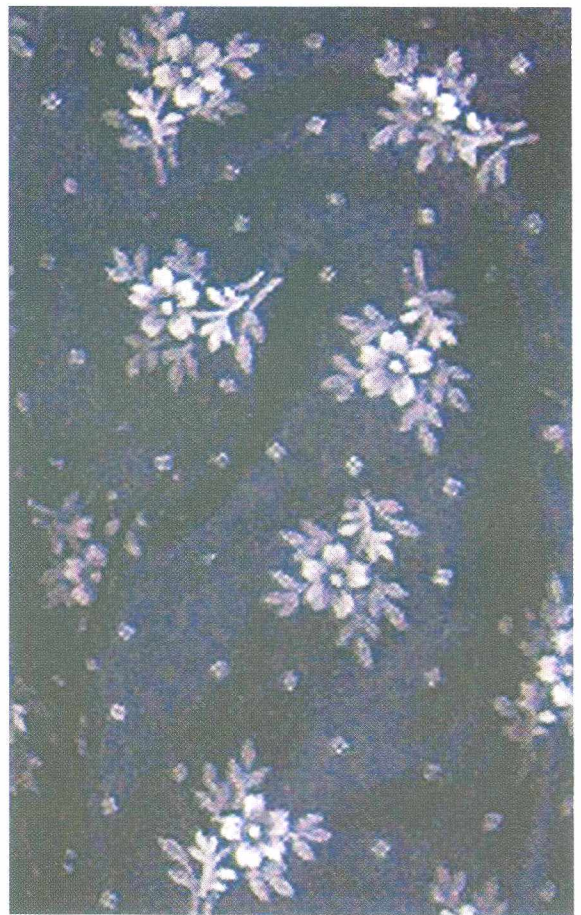

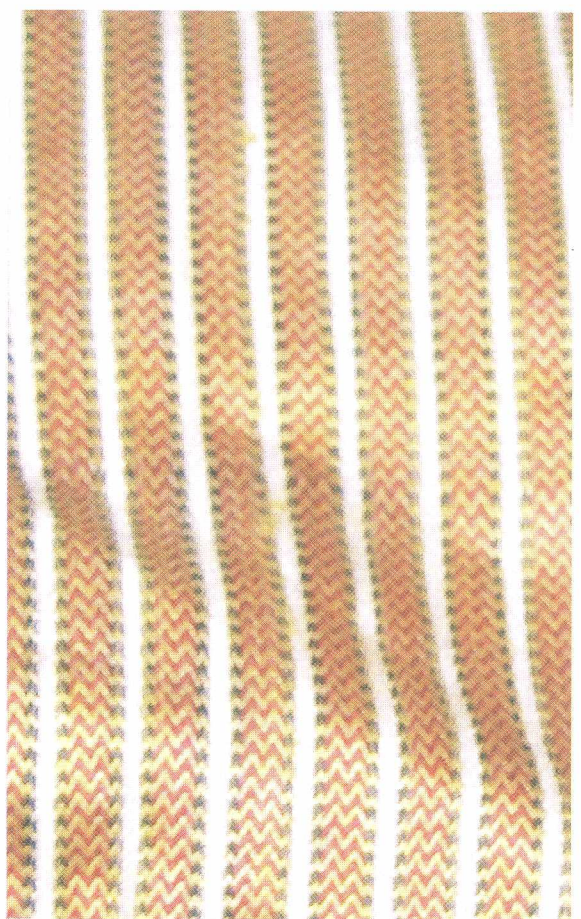

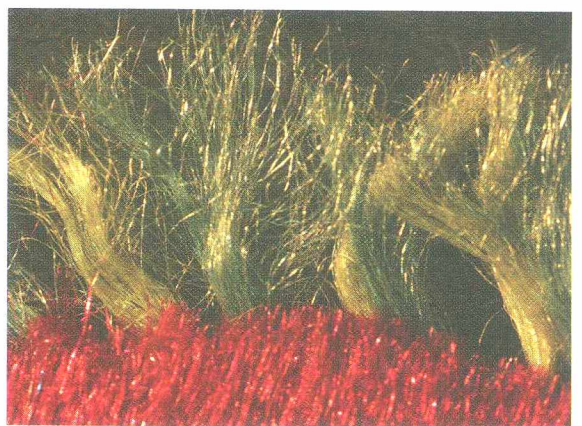

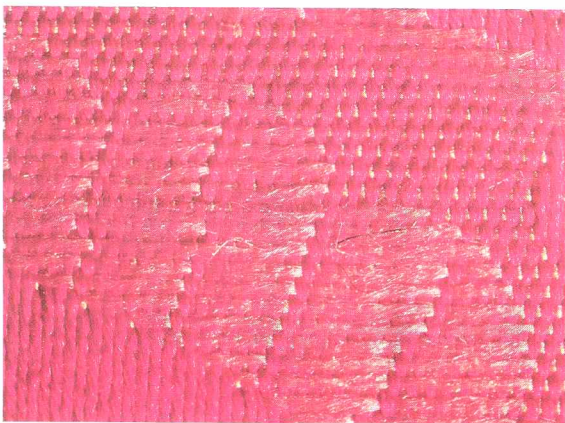

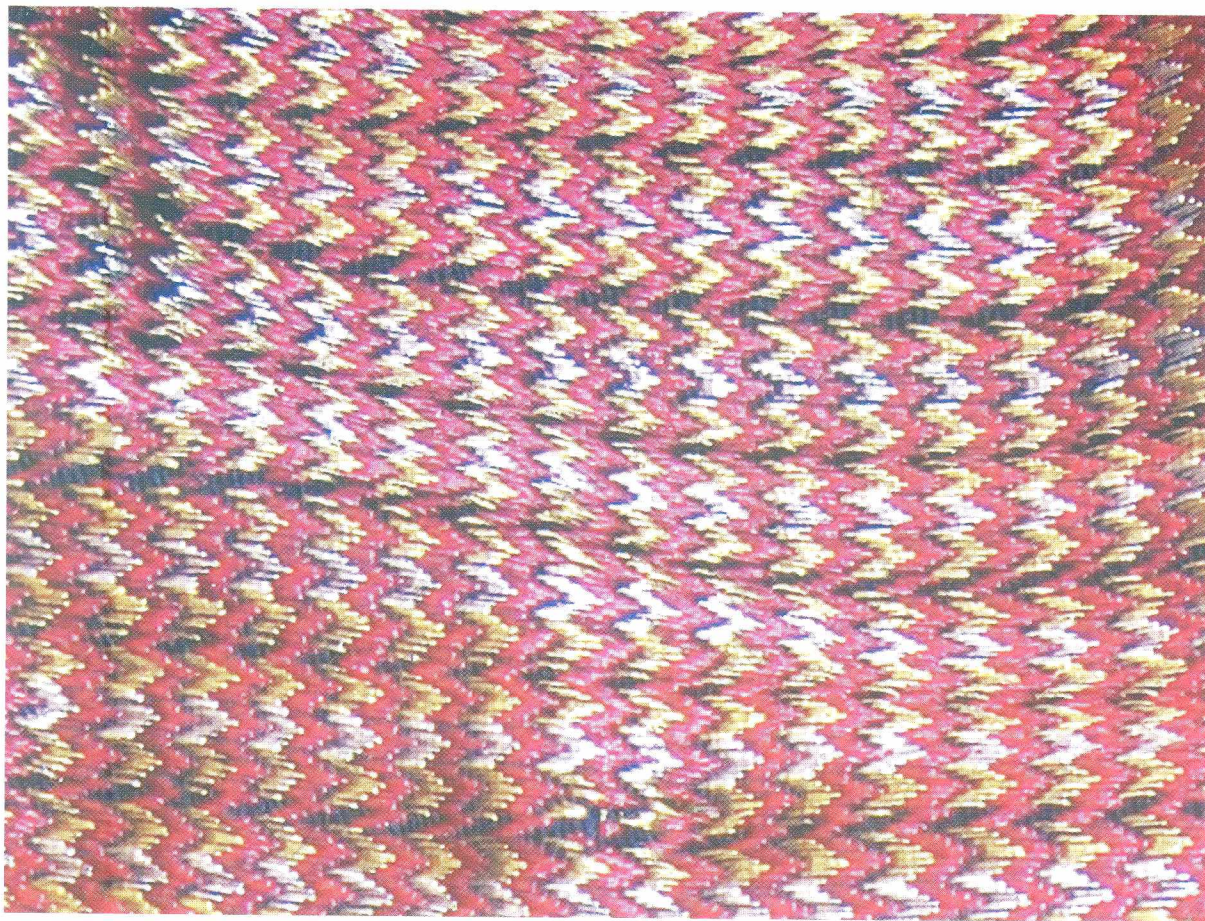

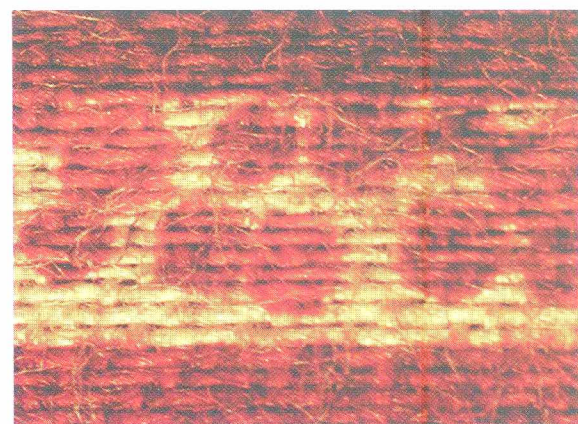
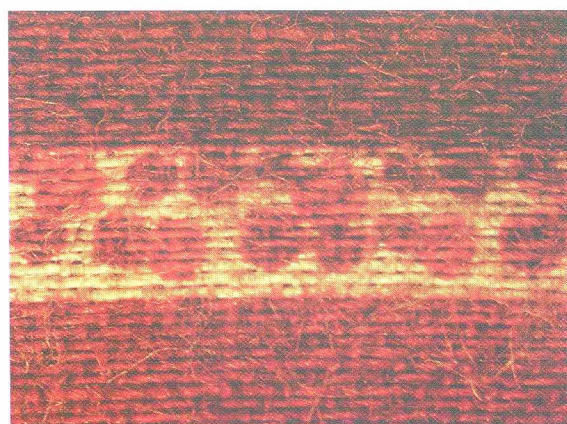
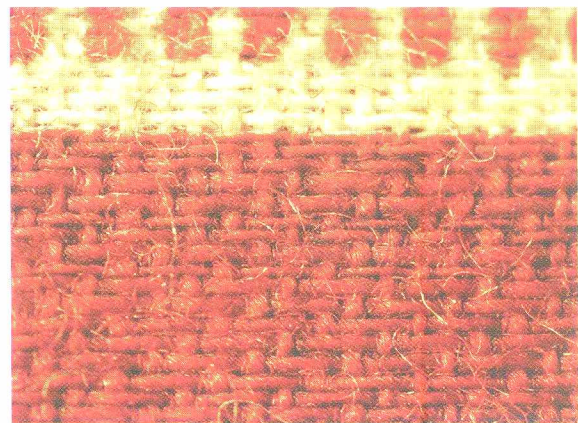
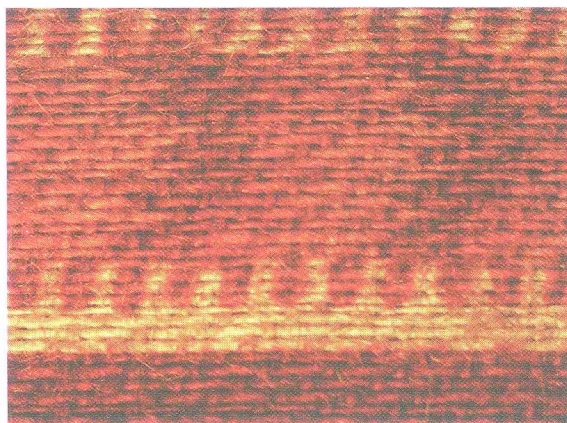
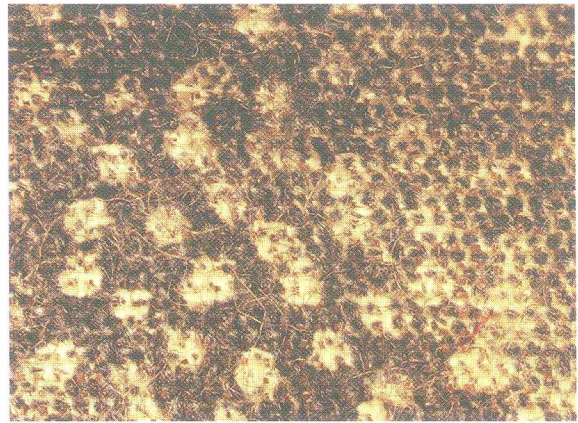
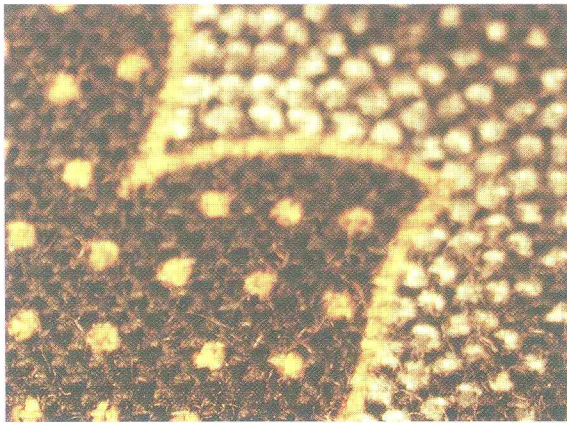
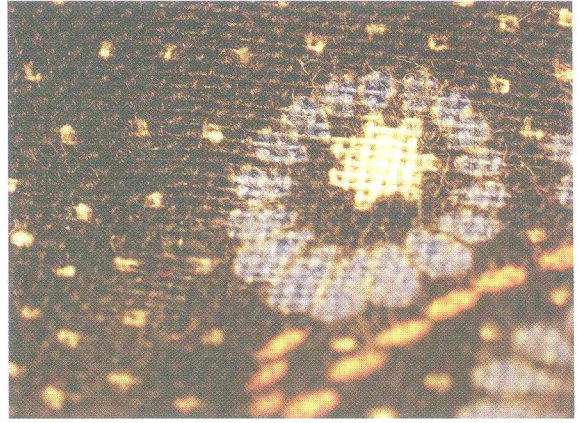

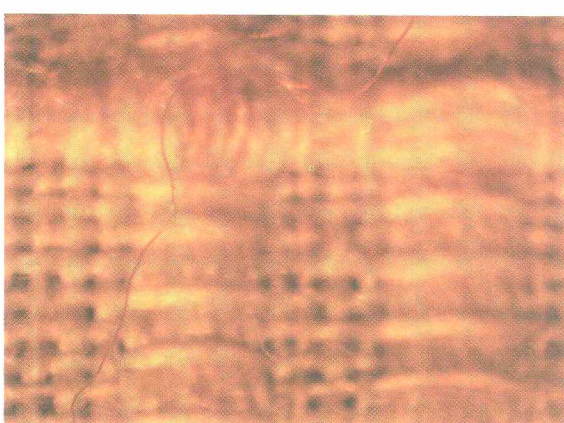
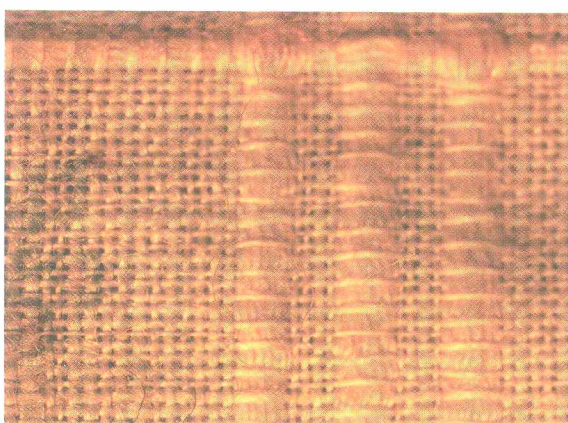
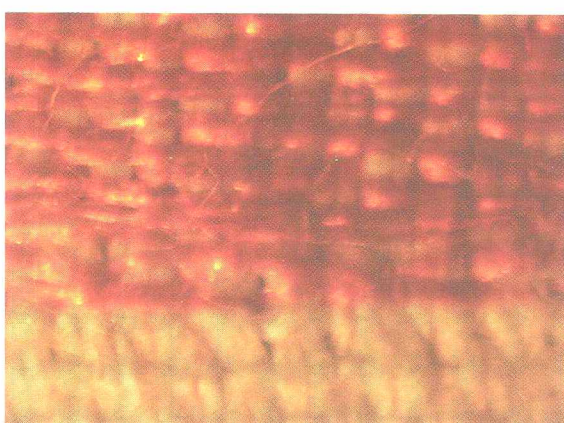
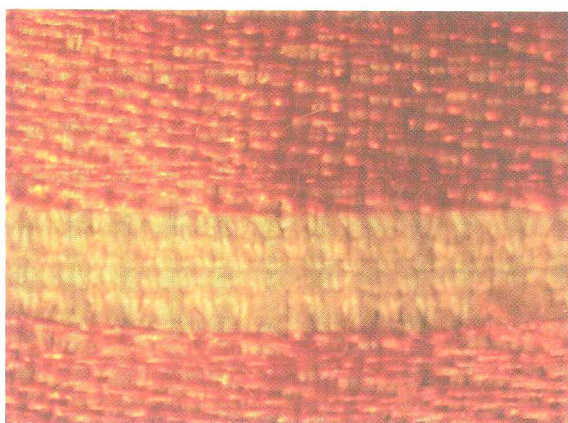
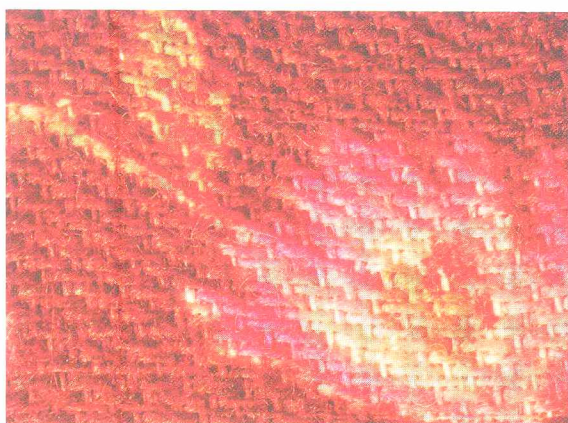
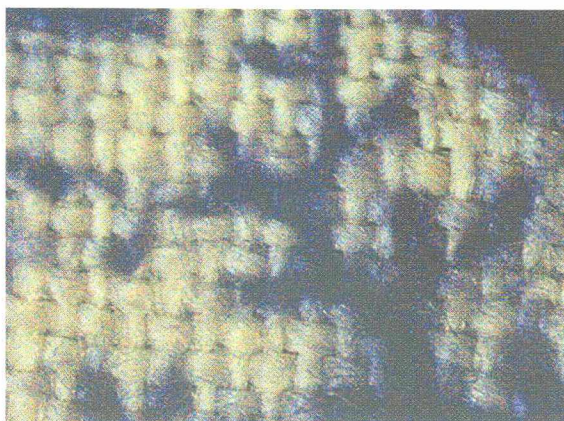
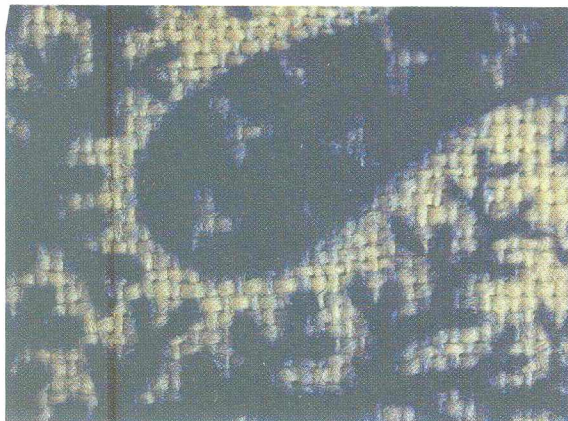

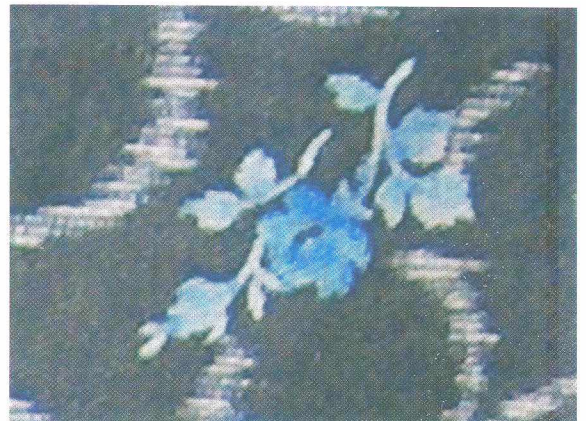
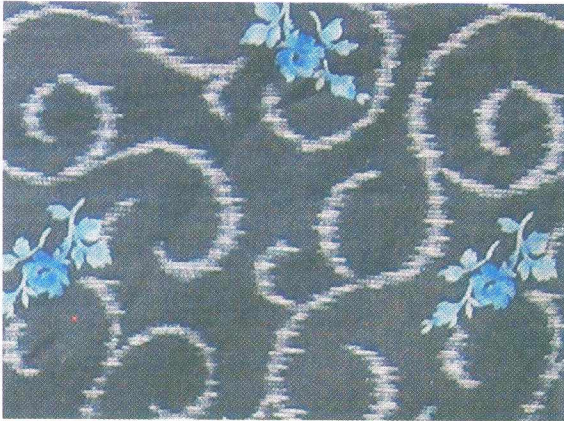

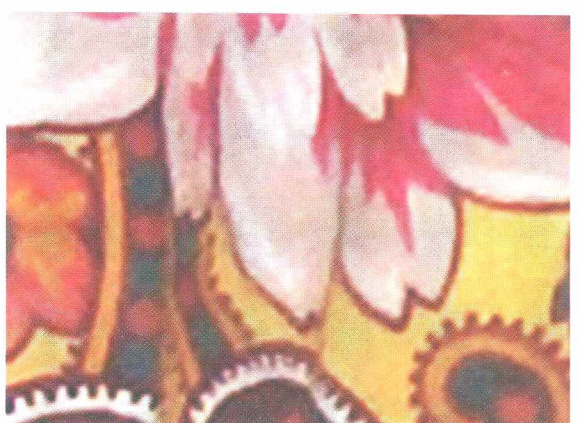
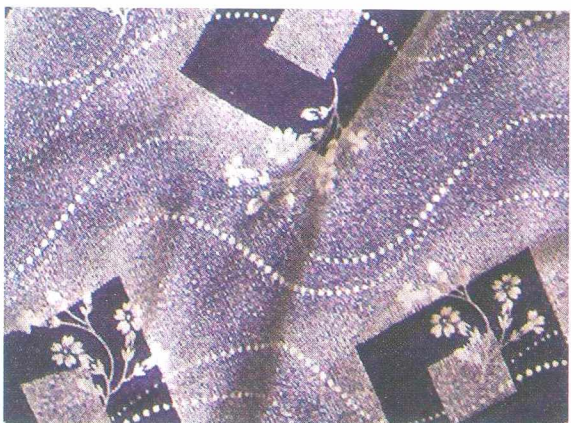
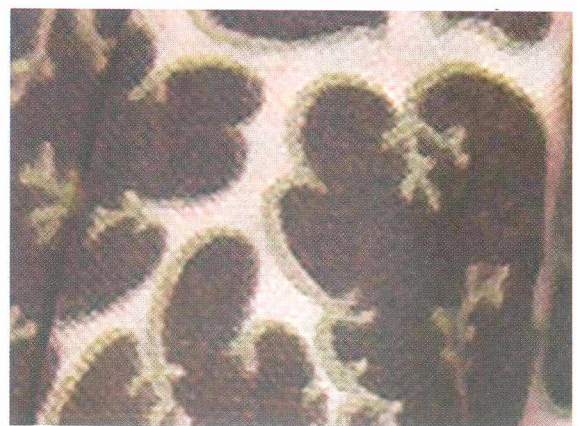
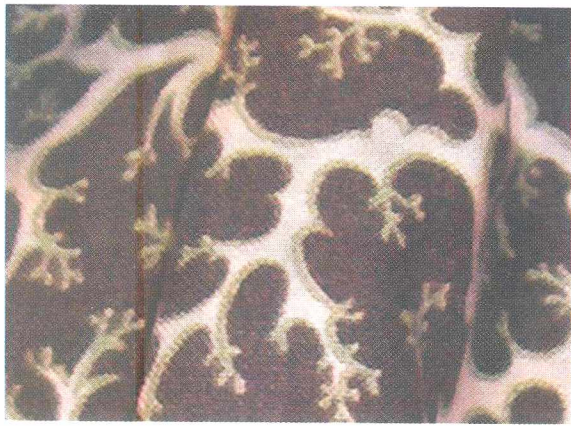

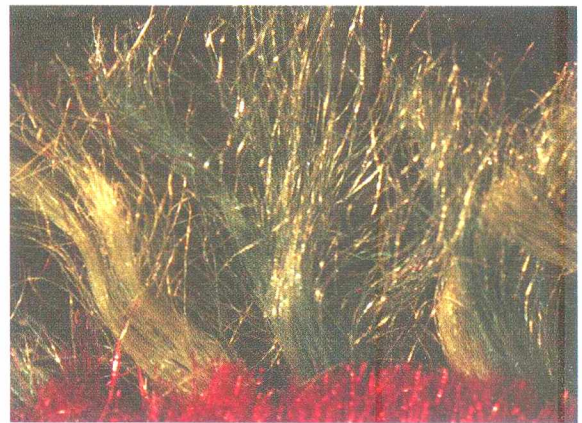
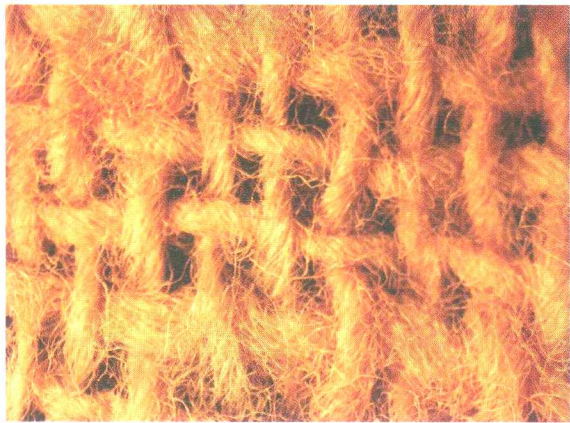

ΕΙΚΟΝΕΣ

σελίδες

12-17 Μεταξωτό φόρεμα Μετσόβου 19ου αιώνα. Στερεοσκοπική ανάλυση και ανάδειξη της ύφανσης σε μεγέθυνση: Το μοτίβο του διακόσμου. Μεταξωτό στημόνι και λινό υφάδι. Το λινό στην ύφανση συγκρατεί το μετάξι στην επιφάνεια. Μανίκι με γλώσσα, κέντημα με μαύρο ουτπουρά και κουμπιά (νάστουρι) που κουμπώνουν με θηλειές.

Κατουφεδάκι: διάκοσμος από βελούδινο κοφτό κέντημα στον ποδόγυρο του φορέματος με μοτίβο αντιγραμμένο από τα μεταξωτά υφάσματα της ακμής της οθωμανικής και δυτικής υφαντουργίας 15ου αιώνα-16ου αιώνα.

18-21 Κουτινί. Ριγέ φόρεμα Μετσόβου 19ου αιώνα, αιγυπτιακής ή κων/πολίτικης προέλευσης. Μεταξωτό υφάδι-βαμβακερό στημόνι.

Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση: Εικόνα της μεταξωτής άστριφτης κλωστής (φλος) για τη μεταλύτερη λάμψη. Εικόνα της ελαφρά στριμμένης κλωστής.

22-25 Μεταξωτό σταμπωτό φόρεμα Μετσόβου, σατέν με λινό στημόνι. Ευρωπαϊκής προέλευσης. Λεπτομέρεια υφάσματος. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση. Ανάλυση της κλωστής. Κέντημα με κατουφεδάκι.

26-29 Τριανταφυλλί μεταξωτό φόρεμα Μετσόβου 19ου αιώνα με μικρά άσπρα άνθη. Το κέντημα και η όψη μπρος-πίσω του φορέματος. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση: Λινή κλωστή του μοτίβου και μεταξωτή της επιφάνειας.

30-33 Καφτάνι από ολομέταξο πολύχρωμο μπροκάρ ύφασμα, μίμηση γαλλικού, 18ου αιώνα, ραμμένο με τον ανατολικό τρόπο, ανοιχτό μπροστά μέχρι κάτω, με χρυσή τρέσα γύρω από το άνοιγμα του στήθους ως τη μέση και στα μακριά φαρδιά μανίκια με το καμπύλο κόψιμο κάτω. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση.

34-39 Σαμαλιτζί Φόρεμα Μετσόβου. Ύφασμα συριακής προέλευσης, 18ου αιώνα πιθανώς. Κόκκινο μεταξωτό φόρεμα από μουaré ταφτά με κίτρινη ρίγα που σχηματίζει την ύφανση γκρο. Οι δύο όψεις με το απλό στοιχειώδες κέντημα. Εικόνα του υφάσματος και στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση. Μεταξωτή φόδρα στο μανίκι του φορέματος. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση και λεπτομέρειες της ύφανσης.

40-41 Κόκκινο βελούδινο φόρεμα Μετσόβου κεντημένο με χρυσό. Ύφασμα επίπλωσης. Μπροστάρια και ποδιά από μαύρο σατέν. Στερεοσκοπική ανάλυση βελούδου

42-45 «Κλειστό» ένδυμα γυναικείο με μεταξωτά χρωματιστά μπροστάρια,

μεταξωτά μανίκια και μεταξωτή φόδρα μανικιών. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης του μεταξωτού των μανικιών σε μεγέθυνση και του βαμβακερού υφάσματος. Χρυσοκέντημα στα μπροσάρια του κλειστό. Προβολή μεταξωτών μανικιών από μονόχρωμο ύφασμα με διάκοσμο δυτικού ύφους, με σχέδιο πλοχμών και κεντήματος με πράσινο ουτουρά σε γνωστά σχέδια Παραδείγματα άλλου κεντήματος.

46-47 «Κλειστό» Βαμβακερό ύφασμα, σατέν μπροσάρια με χρυσοκέντημα, σατέν μανίκια. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή ύφανσης σε μεγέθυνση.

48-49 «Κλειστό», βαμβακερό ύφασμα, σατέν πράσινα μπροσάρια, κουτινί μανίκια, κεντημένα με ουτουρά. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης των μανικιών σε μεγέθυνση. Η φόδρα και το κέντημα του κλειστό.

50-51 «Κλειστό» Μανίκια από μπροκάρ δυτικού σχεδιασμού, κεντημένο με ουτουρά φόδρα, στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση.

52-53 «Κλειστό», ταφτάς ροζ με ρίγες άνθινες γαλάζιες και τριανταφυλλί,

54-55 «Κλειστό» Βαμβακερό ανατολικό ύφασμα συγκροτεί μια παλιότερη μορφή του κλειστό, ασυνήθιστη στο Μέτσοβο, με επιρροές ευρωπαϊκής μόδας ως προς το πρόσθιο σουρωτό κάθετο ύφασμα, με μακριά ανοιχτά μανίκια που θα μπορούσε να φοριούνται με τη μάλλινη δίμτα. Ίσως πρόκειται για κλειστό των Ιωαννίνων ή για καλοκαιρινό ένδυμα που αξιοποιεί νεωτερισμούς στη θέση όπου συνήθως είναι τα βελούδινα μπροσάρια. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση.

56-57 «Κλειστό» Μάλλινη τσόχα εισαγωγής, σε συνδυασμό με το γαλλικό ύφασμα συνθέτουν το κλειστό με τα μακριά ανοιχτά μανίκια που φέρουν κέντημα με ουτουρά. Η φόδρα που αποκαλύπτεται είναι επίσης μεταξωτή. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση.

58-59 Κουτινί μεταξωτά μανίκια φορέματος ή κλειστό, φόδρα από ταφτά. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση.

60-61 Μεταξωτά μανίκια ριγέ και φόδρα από βαμβακερό γαλλικό ύφασμα 18ου αιώνα.

62-63 Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση υφασμάτων βαμβακερών και μεταξωτών.

64-65 Βαμβακερές φόδρες. Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση.

66 Στερεοσκοπική ανάλυση και προβολή της ύφανσης σε μεγέθυνση, ανάδειξη της υφαντικής ύλης.

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

N. Atasoy, W. B. Benny, L.W Mackir, H. Tezcan, IPEK, the crescent and the rose. Imperial ottoman silks and velvets. Ed. Azimouth, distr. Thames and Hudson, 2001.

L' Histoire de l' empire Ottoman sous la direction de Robert Mantran, Fayard, 1989.

K. Nicolescu, Museul de arta al Republicii Socialiste Romania, setia de arta veche romaneasca. Inv. Nr. 195 T/10916. Imperiul otoman. Secolul al xviii-lea. Bucarest 1968

Mir 'Ali Shir Nava' I, Karin Adahl

Persian Painting. From the Mongols to the Qajars. Ed. Robert Hillenbrand London- N.Y The centre of Middle Eastern Studies, University of Cambridge, 2000.

Philippa Scott, Le livre de la soie. Ed. Imprimerie Nationale, Paris 1993

**Η Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και Ψηφιοποίηση
των Συλλογών Λαογραφικού Μουσείου και Αρχείου
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων**

εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος
Κοινωνία της Πληροφορίας, αρ. πρότασης 65, 2004-2006
από το Εργαστήριο Προβιομηχανικής Τεχνολογίας
του Τομέα Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
www.erprote.gr / www.erprote.uoi.gr

Υπεύθυνη Προγράμματος: **Βασιλική Ρόκου**, καθηγ. Λαογραφίας
Συνεργάτες: **Κατερίνα Κοντοπανάγου**, **Κώστας Βάτσιος**,
Γεωργία Κτισάκη, υποψ. διδάκτορες Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
Ψηφιοποίηση: **Comitech**

Φωτογράφιση: **Τάκης Στεφάνου-Κώστας Βάτσιος**
Στερεοσκοπική ανάλυση υφασμάτων: **Τάκης Στεφάνου**
Σχεδιασμός εντύπου: **Τάκης Στεφάνου**
Επεξεργασία Εικόνας: **Μιχάλης Διαμάντης**
Εκτύπωση: **Τυπογραφείο Θεοδωρίδη**

Εκτυπώθηκε σε χαρτί zanders velvet 170gr. σε 1.000 αντίτυπα.

ISBN: 960 88539 1-5